

EĞİTİMİN KÜRESELLEŞMESİ

Muhittin SAĞIRLI*

ÖZET

Dünyada, özellikle II. Dünya Savaşı sonrası süreçte mikroelektronik, telekomünikasyon ve enformasyon alanlarındaki çok büyük teknik gelişmeler, bilgiye dayalı üretim teknolojilerinde süre gelen hızlı değişim, haberleşme ve ulaştırma maliyetlerinin sürekli düşmesi, uluslararası ticaretin daha kolay hale gelmesi, rekabetin artması, siyasi-ideolojik kutuplaşmaların sona ermesi, liberalleşme eğilimlerinin artması, çok uluslu şirketler ve bölgesel ekonomik bütünleşmelerin faaliyet alanlarının genişlemesi gibi değişim ve gelişmeler ekonomik alanda küreselleşmenin ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Ulusal ekonomilerin artan ölçüde birbirine bağımlılığı anlamına gelen "küreselleşme"nin başlangıçta ekonomik alanda ortaya çıkıp kullanıldığını ve giderek sosyal, kültürel ve siyasi boyut kazandığını, bu alanlarda da çeşitli şekillerde tanımlanıp kullanıldığını görmekteyiz.

Ülkeler için stratejik öneme sahip olan eğitimin ve eğitim sistemlerinin de, teknolojik gelişmeler başta olmak üzere çeşitli faktörlerin etkisi ile hızla küreselleştiği görülmektedir. Bunun en temel göstergesi ise öğrenci hareketliliği yani öğrenci popülasyonunda yaşanan değişim ve artıştır. Bu alanda küreselleşme ile eğitim giderek uluslararası nitelik kazanmakta ve özellikle yüksek öğretimdeki öğrencilerin uluslararası akışı da hız kazanmaktadır. Bunu, genelde OECD ülkelerine, özeldense ABD'ye ait verilerde görmek mümkündür. Küreselleşmenin, eğitimi çok çeşitli yönlerden ve büyük çapta etkilediği gibi ülkelerin bakışını, politikalarını, kazanımlarını, beklentilerini, eğitim programlarını ve program içerik-kalitelerini, yatırımlarını, yaklaşımlarını da büyük oranda etkilediği ve değiştirdiği de görülmektedir.

ABSTRACT

In the world, especially after the Second World War, microelectronics, telecommunication and information fields have been developed. These influences coming into being of globalization in economic areas; the fast variation in producing technology leaning against information, the prolonged decrease in the cost of communication, the becoming more easy of

international trade, the increase of competition, the ending of polarization in political ideas, the increase of tendency for liberal ideas, the increase of international factories and regional economic consolidations. "Globalization" means the dependence of national economic and at first this concept was important only in economic areas. In these days, it has been strongly affected on social, cultural and political areas.

Education and educational systems are very important for countries in strategic ways. Technologic development and different factors makes globalization faster. The population of students is the most basic sign for this. Globalization and education gain an international quality and this causes many university students to migrate, too. It is possible to see this in special USA datas, in general OECD countries datas. As globalization makes an effect on education in different ways, also makes effects on visions, politics, benefits, expects, educational programmes and their content-qualities, investments of countries, too.

GİRİŞ

Farklı alanlarda sık kullanılan kavramlar gibi küreselleşmede, içeriği ve anlamı çeşitli yorumlara konu olan kavram durumuna gelmiştir. Özü ekonomik olan bu olgunun değişik alanlara yansıdığı ve önemli sonuçlar doğurduğu görülmektedir. "1990'larda ortaya konulan, ülkelerin birbirleriyle ekonomik entegrasyonunu ifade eden ve hem dünya çapında genişleyen piyasaları, hem de uluslararası şirketleri işaret eden"¹ küreselleşme, günümüzde ekonomiden siyasete, sosyal politikadan kültüre, hemen hemen her alandaki değişimi ifade etmek için çok sık kullanılan kavram haline gelmiştir.

Küreselleşmenin meslekler, bilgi kaynakları, insan kaynakları ve yönetimi üzerindeki etkileri, iş gücünün küreselleşmesi ve dünya genelinde yüksek vasıflı personele duyulan talep, uluslararası eğitim fırsatlarını giderek cazip hale getirmiştir. Bu da doğal olarak, pek çok ülkenin bilgi stoğu üzerinde önemli bir baskı oluşmasını sağlamaktadır. Günümüzde bilgi toplumuna dönüşümü gerçekleştirme, sürdürülebilir gelişmeyi ve yüksek rekabet gücüne ulaşmayı hedefleyen ülkeler için eğitim-öğretim artık stratejik öneme sahiptir.

¹ Malcom Warner, "Globalization Labour Markets and Human Resources in Asia-Pacific Economies: An Overview", The International Journal of Human Resource Management, Vol. 13, No. 3, May 2002, s. 385-386.

Eğitimin artan önemi ile yükselen talep ve bunu karşılamak, eğitim hizmetleri ticaretinden daha yüksek pay almak çabası ile uluslararası alanda oluşup artan rekabete küreselleşme ve teknolojik değişimin etki ve sonuçları da eklenince eğitim-öğretimde, özellikle yüksek öğrenimde uluslararası öğrenci hareketliliği canlanmıştır.

Küreselleşme ve teknolojik gelişmeler; emek piyasaları ve yönetimi, istihdam yapısı ve biçimleri, üretim araç ve şekilleri, meslek yapıları, ücret ve çalışma şartları, sendikalar ve endüstri ilişkiler sistemleri gibi başta ekonomik olmak üzere birçok alanda çok ve önemli değişimlere, gelişmelere neden olduğu gibi kuşkusuz bu etki eğitim alanında da görülmekte ve yaşanmaktadır. Küreselleşmenin eğitim üzerindeki etki ve sonucunun en önemli göstergesi, eğitim-öğretimin daha çok yüksek öğretimin uluslararasılaşması ve öğrenci popülasyonu ile bu popülasyonlar dahilinde yaşanan evrimsel değişimlerdir.

1950'lerin başına kadar, birçok OECD ülkesi kendi vatandaşlarını yurt dışına çalışmak ve eğitim-öğretim görmek amaçlı gitmeleri için teşvik etmiş ve hatta deniz aşırı ülkelerden gelen yabancı öğrencilere de ev sahipliği yapmıştır. Önceleri, kültürel ve politik gelişmeler, daha sonra eğitim sistem ve politikalarının geliştirmesi amaçlanırken, daha sonra başlangıçtaki bu genel anlamdaki, kültürel ve politik amaçlardan uzaklaşılarak finansal amaçlara yönelme olmuştur. Günümüzde giderek hız kazanan öğrenci hareketliliğine, eğitimin uluslararasılaşmasına daha çok ticari, kâr amaçlı yaklaşıldığı ve öğrenci hareketliliğinde bu yönde ilerleme gösterdiği görülmektedir.²

Eğitimin hızla uluslararasılaşması ve artan öğrenci akışının birde ekonomik, ticari boyutu söz konusudur ki bu alanda özellikle son on yıldır uluslararası alanda büyük rekabet yaşanmaktadır. Başlangıçta, hükümetler sosyal, kültürel, eğitimsel sebeplerle öğrenci göçünü destekler iken, dünya hizmet ticaretinin de genişlemesini sağlamışlardır. Bu nedenle, konunun mali, ticari yönü son yıllarda önemini ve rekabeti dahada artırmıştır. Yabancı öğrencilerin kayıtları, bir ülke ekonomisi için "görünmez ihracat"tır. Bu yüzden de, öğrenci akışı bir ülkeden diğerine büyük farklılıklar içermektedir. Eğitimin uluslararasılaşmasının yarattığı bir dizi etki ve özellikle ev sahibi ülke açısından faydalar söz

konusudur. Bunlar içindeki en önemli ve son yıllarda artan yüksek rekabete neden olan fayda ekonomik faydadır.

Küreselleşme ve çeşitli faktörler ile oldukça hız ve hem gelişmiş hemde gelişmekte olan ülkeler açısından önem kazanan eğitimin küreselleşmesi konulu makalede; önce, küreselleşme ve etkileri, eğitimin teknolojik ve ekonomik gelişme-kalkınma ilişkisi, eğitimin küreselleşmesi, eğitimin küreselleşmesinin nedenleri ve etkileri üzerinde durulup daha sonrada eğitimin küreselleşmesi ile hız kazanan öğrencilerin uluslararası akışı OECD ve ABD ölçeğinde ele alınıp ortaya konmaya çalışılmıştır.

I. Küreselleşme ve Etkileri

Son çeyrek yüzyıl, başta ekonomik olmak üzere teknolojik ve sosyal alanlarda devrim niteliği taşıyan çok önemli değişimlere sahne olmuştur. Kuşkusuz bu değişimlerin temelinde büyük teknolojik devrimler ve dünya çapında ekonominin yeniden yapılanması vardır. İstihdam ve mesleklerin yapısında meydana gelen değişimler bunun en önemli göstergelerindedir. Bu yeni yapıların özellikleri, üretimin mallardan hizmetlere dönüşmesi, yönetici ve profesyonel mesleklerin artışı, tarım ve imalat işlerinin daralması, işlerin bilgi taşıma niteliğinin büyümesidir.

Bu yeni yapılanma süreci "endüstri-ötesi" (post-industrial), "hizmet ekonomisi" (service economy) ve "bilgi toplumu" (informational society) kavramlarıyla ifade edilmektedir.

Günümüzde değişimin boyutları; piyasaların küreselleşmesi, bilgi teknolojilerinin ve bilgisayar sistemlerinin yaygınlaşması, hiyerarşinin ortadan kalkması ve sonuç itibari ile XIX. yüzyılın ortalarında ortaya çıkan örgüt yapılarının tümüyle değişmesi anlamına gelmektedir. Genel olarak ifade etmek gerekirse, yeni bilgi ekonomisinde zenginliğin temelini doğal kaynaklar, fiziki emeğin yerini de bilgi ve haberleşme almaktadır. Bütün bu değişimler aynı zamanda ve hızlı bir biçimde ortaya çıkmakta, birbirini etkilemektedir. Böylece toplum ve ekonomik hayat, iki asır önce ortaya çıkan endüstri devrimine benzer nitelikte sonuçlar doğurmaktadır. Küreselleşen dünyada bu

² OECD, "The Growth of Cross-Border Education", Education Policy Analysis, Paris: OECD Publications Service, 2002, s. 93.

değişimin boyutları evrensel bir nitelik kazanmaktadır.³ Artık günümüzde dünyanın çok boyutlu ve dinamik değişimine şahit oluyoruz. Ekonomide süre gelen yapısal oluşumlara çok hızlı teknolojik gelişmeler eşlik etmekte, küreselleşme dünyayı küçültmekte ve adeta tek pazar haline getirmektedir.

Yeni bir anlayış olarak karşımıza çıkan küreselleşme, II. Dünya savaşı sonrasına kadar uzanan sürecin ürünüdür. Savaş sonrası dönemde özellikle ekonomik alanda kitlesel üretim organizasyonu ve serbest ticaret düşüncesi, çok uluslu teşebbüslerin öneminin artması ve faaliyet sahalarının genişlemesi, uluslar-ötesi stratejik ittifakların oluşması, yaygınlaşan bölgesel ekonomik entegrasyonlar uluslararasılaşmış (IMF, OECD, AB, GATT, APEC, NAFTA, ASEAN, SAARC vb.) bir ekonomiye gidişin işaretleri olarak ortaya çıkmaktadır. Biyoteknoloji, mikroelektronik, telekomünikasyon ve enformasyon alanlarındaki devasa teknik gelişmeler sonucu, haberleşme ve ulaştırma maliyetlerinin sürekli düşmesi, uluslararası ticareti daha kolay hale getirmiş ve rekabeti yoğunlaştırmıştır. Kısaca özetlemek gerekirse, ulaştırma ve haberleşme maliyetlerindeki düşüşler, bilgiye dayalı üretim teknolojilerinde süre gelen hızlı değişim, siyasi-ideolojik kutuplaşmaların sona ermesi, liberalleşme eğilimlerinin artması, çok uluslu şirketler ve bölgesel ekonomik bütünleşmelerin faaliyet alanlarının genişlemesi gibi değişim ve gelişmeler ekonomik alanda küreselleşmenin ortaya çıkmasında etkili olmuştur.

Ulusal ekonomilerin artan ölçüde birbirine bağımlılığı anlamına gelen "küreselleşme"nin başlangıçta ekonomik alanda kullanıldığını giderek, sosyal, kültürel ve siyasi boyut kazandığını, bu alanlarda da çeşitli şekillerde tanımlanıp kullanıldığını görmekteyiz. Dünyada ticaretin, sermayenin, üretimin ve teknolojinin rekabete geniş imkânlar sağladığı, faktör ve ürün piyasalarının liberalleşerek bütünleşmesi, ulaşım ve haberleşme alanlarında meydana gelen gelişmeler neticesinde, dünyadaki ekonomilerin bütünleşerek tek pazar oluşturması⁴ şeklinde tanımlanan, dünyada liberalleşme eğilimlerinin artması, ideolojik kutuplaşmaların sona ermesi, uluslararası ticaret, yatırım ve rekabetin

³ Nusret Ekin, Küreselleşme ve Gümrük Birliği (Rekabet Gücüne Sosyal Boyutlu Bir Yaklaşım), İstanbul: İTO Yayınları, 1996, s. 9.

⁴ Yusuf Tuna, "Dünyada Globalleşme Eğilimleri ve Dengeler", Çerçeve Dergisi, Mayıs-Temmuz 1995, S. 14, s. 22.

artması, genişlemesi, çok uluslu şirketlerin (ÇUŞ) ve yeni teknolojilerin ortaya çıkması ve yayılması gibi ifade edebileceğimiz başlıca sebeplerin hazırladığı ekonomik küreselleşme kısaca, bağımsız ulus ekonomilerin bütünleşmesini ifade etmektedir.

Diğer bir tanıma göre siyasi, sosyal ve teknik sebeplerle dünyada sermayenin, ticaretin, üretimin ve işgücünün uluslararası rekabete konu olma eğiliminin kuvvetlenmesini dolayısıyla faktör ve ürün piyasalarının bütünleşmesini⁵ ifade eden ekonomik küreselleşme, dünya piyasalarında yoğunlaşan rekabet, finans ve para piyasalarında hareketlilik, çok uluslu şirketlerin egemen konumu gibi üç temel unsura sahiptir. Küreselleşme aynı zamanda, üretimin mekan olarak yeniden düzenlenmesine, tüketim kalıplarının homojenleşmesine, sanayilerin ulusal sınırların ötesinde karşılıklı etkileşimine, finans piyasalarının genişlemesine, uluslararası kitlesel emek mobilitesine ve dünya genelinde demokrasiye yönelik temel tercihleri de kapsamaktadır.⁶

Özellikle 1980'li yılların ikinci yarısından itibaren sonuçları görülmeye başlanan global değişim dalgası, günümüzün sanayi-ötesi ekonomilerini oluşturan kapitalist ülkelerin gelişme trendlerinin ortaya çıkardığı bir olgudur. Ancak bu değişim dünya ölçeğinde etkili olmaktadır. Bilgi toplumunun oluşumu, mega-teknolojilerinin gelişimi, globalleşme, hizmetler sektörünün öneminin artması, istihdamın nitelik bakımından gelişmesi, bilgi işçisinin doğuşu gibi hususlar global değişim sürecinin oldukça dinamik konularıdır, ama tek başına hiç birisi süreci izah etmede yeterli değildir.⁷

Günümüzde yaşanmakta olan global değişim sürecine çeşitli açılardan etki eden birçok faktörün varlığı da bilinmektedir. Bunların içinde, globalleşme eğilimlerini de içerir şekilde dünya ekonomisindeki yapısal değişimler ve ileri teknolojilerin (mega-teknoloji) baş döndürücü bir hızla gelişmesi en önemli etkenler olarak kabul edilmektedir. Bu iki etken hem eş zamanda gelişmekte, hem de karşılıklı birbirlerinin etkilerini artırmakta olan süreçlerdir.⁸ Böylece, sanayileşmiş batı

⁵ Mustafa Aykaç, "Globalleşen Dünyada İşgücü Piyasaları", Çerçeve Dergisi, Mayıs-Temmuz 1995, S. 14, s. 30.

⁶ James H. Mittelman, "Küreselleşme Sorunu: Kısıtlarda Yaşamak" (Çev.: Yavuz Acar), İlim ve Sanat Dergisi, s. 39, s. 33.

⁷ Ekin, Küreselleşme ve Gümrük Birliği, a.g.e., s. 12.

⁸ Numan Kurtulmuş, Sanayi Ötesi Dönüşüm, İstanbul: İz Yayıncılık, 1996, s. 129-130.

ekonomilerinde bir yandan mikro ve iletişim teknolojisi hızla gelişirken, diğer yandan küreselleşmenin beraberinde getirdiği uluslararası rekabet, ulusal ve dünya ekonomilerinde yapısal değişmelere neden olmaktadır. Bu değişimin beraberinde getirdiği en önemli olgu küreselleşme ve “yeni dünya düzeni”dir.

Küreselleşme ile günümüzde dünyada, çok daha hızlı yaşanan bu değişimin niteliği, insanların yaşamına getirdiği ve getireceği siyasi, ekonomik ve sosyal boyutlar olumlu-olumsuz yönleri ve sonuçları ile taraflarınca yoğun şekilde tartışılmaktadır.

İşte günümüz küreselleşen dünyası, akıl almaz teknolojik gelişmeler ve değişiklikler, uluslararası ticaretin artışı, iletişim hızlanması, dünya ölçüsünde rekabetin genişlemesi ile hızlı bir yapısal değişikliğe uğramaktadır. Bu yapısal değişimler toplumların eğitim sistemleriyle çatışmakta ve eğitim sistemlerinde köklü dönüşümleri gerektirmektedir. Bu değişim bir ölçüde ülkelerin dünya ticaretinde rekabet edebilirliğinin de sınırlarını belirlemektedir. Böylece, değişimin gerçekleşme başarısı, esas itibarıyla eğitim sistemleri üzerinde bulunmaktadır.

Günümüzde, özellikle bilgi toplumunda devletin rolü ve işlevi, bireylerin nitelik ve rolleri değişmiş⁹ ve eğitim, değişen şartlarda herkes için vazgeçilmez bir hale gelmiştir. Geleneksel bilgiler hızla değerini yitirmekte olup bireyler değişen şartların gerektirdiği yeni bilgi ve becerileri hızla öğrenmek, kazanmak durumunda kalmaktadırlar. Gelişen dünyada eğitim sistemleri ekonomik, teknolojik ve yapısal değişimin talep ettiği insanı yetiştirmek aynı zamanda yeni koşullara cevap vermek ve bu süreçlere katkıda bulunmak zorundadır.¹⁰

Küreselleşen dünyada değişimin odak noktasında birey yer almaktadır. Bu süreçte birey iki şekilde görülmektedir. Birincisi, değişim bireyi hedeflemektedir. Yani her şeyin son hedefi bireydir. İkincisi, değişimi gerçekleştiren “birey”. Eş ifadeyle, küresel bir momentumun yarattığı değişim rüzgârını yakalayan, rüzgâra önüne çıkan engelleri yıkmadan yol veren faktör, yine bireydir. Eğitim ise değişimin odak

noktasındaki insanı ve dolayısıyla toplumu bu zorlu süreçten yıkılmadan, tam tersine daha da kuvvetlendirip çıkartacak en önemli araçtır.

Değişimin ön ayak olduğu ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel zorluklarının çözümünde bilgi, beceri, nitelik, insani değer ve davranışlar ile paylaşım ve katılım önemli bir rol oynamaktadır. Ulaşım-iletişim teknolojisindeki gelişmeler sonucunda insan, inanılmaz bir enformasyon akımına uğramaktadır. Sosyal ve kültürel açıdan kendine daha fazla zaman ayarabilecek birey, bu akım karşısında ancak bilgisi ile ayrışım yapabilecek, demokrasi giderek daha iyi eğitilmiş, siyasi katılımı yüksek bir toplum gerektirecek, aile, toplum ve sosyal yapıdaki değişimler, insani değer ve davranışların yeniden öğrenimine ağırlık kazandıracaktır.

Bu süreçte büyük zorluklar ekonomik alanda yaşanmakta ve insanlar bu olumsuzluklardan iki şekilde etkilenmektedir. Küreselleşme, teknolojik değişim ve yapısal değişimler sonucunda değişen istihdam biçimleri, insanları daha fazla olumsuz etkilemekte, buna rağmen insanlar sahip oldukları bilgi, beceri ve yetenek zenginlikleri ile üretim sisteminin vazgeçilmez ana unsurunu oluşturmaktadırlar. Küreselleşme sürecinde, bir yandan işsizlik artmakta, yeterli bilgiye sahip, becerili ve yetenekli eleman sıkıntısı çekilmektedir. Bu bileşimin önemli sonuçlarından biri olan işsizlik sorununu, özellikle zorunlu eğitimden sonra herhangi bir öğrenimden geçmemiş olan gençler yaşamaktadır.

Aslında, değişimin getirdiği zorlukların aşılmasında kullanılacak araç nitelikli ve ömür boyu süren eğitim-öğretimdir. Gerçekten, günümüzde güvenilir olmak, aktif ve hareketli olmak, insan ilişkilerinde duyarlı ve başarılı olmak, iletişim kurulabilir olmak ve en önemlisi sürekli olarak öğrenime açık olmak, etkin olmak vazgeçilmez nitelikler olarak görülmektedir. Böyle bir niteliğe sahip olmanın yolu ise sürekli eğitimidir.

Küresel dünyada insan kaynakları yönetiminin temel amacı, iyi seçilmiş, motive edilmiş, eğitilmiş insan gücü yaratmaktır. Konusunu çok iyi bilen, çevresi ile barışık, kendisini sürekli geliştiren, güler yüzlü, çabuk ve kusursuz hizmet veren yaratıcı özelliklere sahip personel profilinin yaratılması temel amaçtır.

⁹ Birsan Ersel, “Bilgi Çağında Çalışma İlişkileri ve Beyin Göçü”, II. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, Bildiriler Kitabı, Kocaeli Univ. İİBF, İstanbul: Beta Yayınevi, 2003, s. 711-717.

¹⁰ OECD, Education and the Economy in a Changing Society, Paris: OECD Publications Service, 1989, s. 8, 12.

II. İnsan Kaynağı ve Eğitimin Teknolojik, Ekonomik Gelişme ve Kalkınma ile İlişkisi

İnsan gücü kaynağının geliştirilmesi ile ekonomik gelişme ve kalkınmışlık düzeyi arasındaki ilişkiler günümüzün önemli tartışma alanını oluşturmaktadır. Bu çerçevede, eğitim talebi, eğitim hizmeti arzı, eğitimin tüketim ve yatırım boyutları, eğitim hizmetlerinin finansmanı, eğitim ve ekonomik kalkınma gibi konular temel tartışma alanları haline gelmiştir. Ayrıca eğitim, ekonomik kalkınmanın bir sonucu olarak, mal ve hizmet üretiminde talebi arttıran ve yaşam düzeyini yükselten bir etken olarak da değerlendirilmektedir. Ekonomik açıdan bakıldığında eğitim, hem tüketim, hem de yatırım şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Eğitimin tüketim yönünü, eğitime yapılan giderler oluşturmaktadır. Bu nedenle, eğitim harcamalarını, insan ihtiyaçlarını karşılayan özelliği yüzünden tüketim harcamaları olarak değerlendirmek mümkündür. Eğitime ayrılacak giderlerin miktarı, birçok değişkene bağlı olarak farklılık göstermektedir. Ulusal gelir, ya da birey başına düşen gelir miktarı, eğitim harcamalarını etkilemektedir. Genellikle, birey başına düşen gelir payı arttıkça, ulusal gelirden eğitime ayrılan payda yükselmektedir. Öğrenim çağında olan gençlerin sayısı ve bunlardan okula devam edenlerin oranı, genel yaşam düzeyine, okulların coğrafi dağılımına ve ülkelerin insan gücü ihtiyaçlarına bağlı olarak değişmektedir.¹¹

Ekonominin küreselleşmesi ile emek piyasasının yeni niteliklere sahip insan talebi farklılaşmakta, dolayısıyla toplumların meslek yapısı da değişmektedir. Hiçbir toplumun durgun ve hareketsiz olduğu söylenemez. Her toplumda sürekli bir dinamizm ve değişme görülmektedir. Toplumsal hareketliliğin koşullarından en önemlisi eğitimidir. Eğitim, gelişen teknolojidenden etkilenmekte aynı zamanda teknolojiyi de değiştirmekte ve etkilemektedir. Teknolojinin gelişmesi verimliliği arttırmakta ve işgücünün yapısını değiştirmektedir.

Teknolojik gelişmelerin artan hızının eğitime birinci etkisi, yeni bilgi, becerilere sahip bireylere ihtiyaç yaratmasıdır. İkinci etki, okulu bitirmiş kimselerin yeni gelişmelere ayak uydurabilmelerini sağlayabilmek için, eğitim sistemlerinin onları istihdama hazırlaması

¹¹ Nusret Ekin, Küresel Bilgi Çağında Eğitim-Verimlilik-İstihdam, İstanbul: İTO Yayınları, 1997, s. 85.

gereğidir. Üçüncü etki ise, kitle iletişim araçlarında, bilgi ve ulaştırma teknolojilerindeki gelişmelerin öğretim araç-gereçlerindeki değişmelere etkileri şeklinde ortaya çıkmaktadır.¹²

Çevresindeki sistemlerle etkileşim içinde olan eğitim sistemi, ekonomik sistemle de yakın ilişki içindedir. Bu ilişki, iki önemli noktada yoğunlaşmaktadır. Birincisi, eğitim sisteminin ekonominin ilke ve kurallarına göre işleminin beklenmesidir. İkincisi de, eğitimin ekonominin gereksinim duyduğu nitelik ve nicelikteki insan gücünü yetiştirmesinin gerektiğidir. Bu da bireylere tutumluluk, diğer bir deyişle iyi üretici ve iyi tüketici olabilme özelliklerinin ve bireylere bir mesleğin tutum ve davranışlarının kazandırılması olarak iki amaca yöneliktir.

Diğer bir açıdan yaklaşıldığında, bir ülkede uygulanan ekonomik sistem, yönetim sistemi ve eğitim sistemi arasında çok sıkı bir ilişki vardır. Ekonomik sistem, ülkenin yönetim ve eğitim sistemlerini belirler. Eğitim sisteminde yetiştirilecek insan tipi de, o ülkenin ekonomik sistemine uygun olmak zorundadır. Hiçbir sistem kendisinin devamını sağlamayacak bir insan tipi yetiştirmek istemez.

Eğitimin ekonomik kalkınmaya etkisi, ekonomistlerin eğitime ilgi duymalarına yol açmıştır. Böylece eğitime yapılan yatırımlar ulusal yatırım olarak nitelendirilmiştir. Diğer üretim etmenlerini hem üreten hem kullanan emek olduğuna göre, emeğin nitelik kazanması ekonomi açısından önemli bir konu olmaktadır. Ekonomi ile eğitim arasındaki ilişki kalkınma kavramı üzerinde odaklanır. Kalkınma kavramı gelişme ve sanayileşme kavramları ile aynı anlamda ve gelişmekte olan ülkeler için kullanılan bir kavramdır. Kalkınma; ekonomi, toplum, eğitim ve siyasi yönlerden yapı değişikliğini öngörür.¹³

Kalkınma, bir ülkede ulusal gelirin, dolayısıyla kişi başına düşen gelirin artmasına yol açar. Aynı zamanda ulusal gelirin adaletli dağılmasını da gerektirir. Kalkınma, bir ülkenin yurttaşlarının daha iyi bir yaşam sürdürmelerini sağlar. Ancak, kişi başına düşen ulusal gelirin artması yalnız başına bir kalkınma göstergesi olamaz. Çünkü toplumsal, kültürel, siyasal ve eğitimsel yönden gerekli gelişmeyi sağlayamamış bir

¹² A.e., s. 86.

¹³ Kasım Karakütük, Öğretim Üyesi ve Bilim İnsanı Yetiştirme, 2. bs, Ankara: Anı Yayıncılık, 2002, s. 2.

ülkede ulusal gelirin artması kalkınmayı göstermez. Aynı zamanda bu göstergelerin birlikte ele alınması ve değerlendirilmesi gerekir. Yalnızca ekonomik yatırımların yapılmasıyla, ülkenin kalkınması sağlanamaz. Eğitim alanında da yatırım yapmak gerekir. Kuşkusuz ekonomide gelişmiş bir ülke, eğitimde de gelişmiştir. Tersine de doğrudur. Eğitim geliştikçe, ekonomi de gelişir.

Dünya ülkeleri arasında bir kalkınma yarışı vardır. Gelişmekte olan ülkeler gelişmiş ülkeler düzeyine ulaşmaya çabalamaktadırlar. Gelişmiş ülkeler de üst bir düzeye ulaşma, en azından yurttaşlarının yaşam düzeyini düşürmeme çabası içindedirler. Böyle bir yarışta, ekonominin işleyişi şansa bırakılamayacağı için planlı kalkınma politikası izlenir. Ayrıca, ekonomik sistemin çok önemli bir girdisi olan emeğin eğitimi ve yetiştirilmesi de eğitim sistemine görev olarak verilmektedir. Bu nedenle, ülkenin sınırlı kaynaklarından önemli bir bölümü eğitim sistemine ayrıılır. Eğitim sistemi de, ekonomik sistemin işleyebilmesi için gerekli nitelikli ve yüksek nitelikli insan gücü yetiştirir. İnsana nitelik kazandırılarak, onun daha verimli çalışması sağlanır.

Hedeflenmekte olan kalkınma hızını gerçekleştirebilmek için gerekli insan kaynağının yetiştirilmesi görevi eğitime verilmiştir. Bu hedefe, önce ekonomik planlama, sonra insan gücü planlaması ve daha sonra eğitim planlaması yapılarak ulaşılabilir.

İnsan gücü planlaması, belli bir dönemde ekonomik ve toplumsal kalkınmanın zorunlu kıldığı insan kaynaklarının, daha etkili ve verimli bir biçimde kullanılması amacıyla bilimsel yöntemlerle yetiştirilmesi süreci olarak tanımlanabilir. İnsan kaynaklarının planlanması ile eğitim planlamasını birlikte düşünmek gerekmektedir. Eğitim planlaması ile insan kaynakları (insan gücü) planlaması arasındaki en önemli fark, eğitim planlamasının tüm nüfusu kapsamına karşılık, insan gücü planlamasının, nüfusun bir bölümünü, çalışabilir nüfusu, onun da ekonomik ve toplumsal kalkınmanın gereksinim duyduğu nitelik ve sayıda nüfus kesitini kapsamasıdır. Eğitim planlaması ile insan kaynakları planlamasının ortak yönü, mesleksi yetiştirilmedir. İşe karşı tutum, insan gücünün kullanılması insan kaynakları planlamasının özel yönünü; eğitimin mesleki olmayan hedefleri ise eğitim planlamasının özel yönünü oluşturmaktadır.¹⁴

¹⁴ A.e., s. 2.

Bir ekonomik kalkınma etmeni olarak eğitime ilginin son yıllarda giderek artmasının nedeni, ekonomik kalkınmaya önem verilmesi ve eğitimsel kalkınmada insan ögesinin etkisinin herkesçe benimsenmesidir. Böylece emeğin niteliğini yükseltmenin, eğitimi geliştirerek sağlanabileceği düşünülmüştür. Topluma verilecek temel, mesleki- teknik, işbaşı (hizmet içi) ve iş dışı eğitimin düzeyi artırılarak ekonomik ve toplumsal gelişmeye önemli katkıda bulunabileceği ve bireyin verimliliğini artıracacağı anlaşıldığından, insan gücüne yatırım konusundaki bilimsel çalışmaları, eğitim ve insan gücü planlaması çalışmaları izlemiştir. Eğitimin bireye kazandırdığı bilgi, beceri ve tutumun; ekonomide verimliliği yükselttiği, bireyin ve ülkenin gelirini artırdığı araştırmalarla da ortaya konulmuştur.

İş gücü üretkenliğini artırmanın pek çok yolu vardır. Üretim süreçlerinde kullanılan iş gücünün kalitesini artırma, işçi başına sermaye kullanımını ve kalitesini artırma ya da iktisatçıların “çoklu faktör üretkenliği” diye adlandırıldığı şekilde, genel verimliliği artırma bunların arasındadır. Çoklu faktör üretkenliği, iyileştirilmiş yönetim işlemleri, örgütsel değişiklikler ve yeni üretim şekilleri geliştirme gibi pek çok verimlilik gelişim şekillerini belirtmektedir. Çoklu faktör üretkenliği; daha iyi beceriler ve yeni teknoloji iş gücü ve sermayenin üretim verimliliğinin artması, örgütsel ve yönetsel değişikliklerin operasyonları geliştirmesi ve yeniliklerin, üretimin değerini artırması gibi etkenlere bağlı olarak artmaktadır.¹⁵

Çalışanların edindiği beceri ve yetenekler, kısaca iş gücü ya da “insan kaynağı”nın kalitesi iş gücü üretkenliği artışında önemli rol oynamaktadır. 1990 yıllar boyunca çalışanların eğitim seviyesinin artışı bu rolün işaretlerinden birisidir. Sonuç olarak, insan kaynağı iktisadi büyümenin önemli belirleyicilerinden birisidir.

OECD ülkeleri yıllar boyunca eğitime ciddi yatırımlar yapmış ve bu yatırımlar istihdam edilen kişi başı GSMH büyüme oranlarına insan sermayesinin pozitif bir katkısı olarak yansımıştır. Geçtiğimiz on yılda çalışanların beceri geliştirmeleri özellikle Avrupa’da kaydedilmiştir. Buna karşın istihdam artışının düşük oranda gerçekleşmesi, işten çıkarımlar ve düşük nitelikli işgücünün istihdam edilmemesi ile

¹⁵ OECD, Education at a Glance, Paris: OECD Publications Service, 2003, s. 173.

bağlantılıdır. Bunun tersine ABD, Avustralya, Kanada, Hollanda ve Yeni Zelanda'da çalışanların becerilerini geliştirmesi, istihdam edilen kişi başına GSMH büyümesinde en iyi ihtimalle ortalama bir etki sağlamıştır. Bu ülkelerde iş gücü piyasası koşullarının iyileştirilmesi özellikle 1990'larda istihdam tabanını, düşük nitelikli çalışanların istihdam içinde kalmalarını sağlayacak şekilde daraltılmıştır. Ayrıca eğitim bu denklemde sadece girdi üretkenliğini artırma ve teknik verimliliği artırma hususlarında ekili olduğu için değil, aynı zamanda çalışan başına üretim miktarını etkileyen teknolojik gelişme oranının belirleyicisi olduğu için önemli bir göreve sahiptir. Gerçekte, insan sermayesinin üretkenliği artırıma olan bu yenilenmiş ilginin nedenlerinden birisi insan sermayesinin yeni teknolojileri tamamlamasıdır. Teknolojilerin geliştirilmesi ve verimli kullanılması ve yeni teknolojilerin yerleştirilmesi doğru yetenek ve becerilere gereksinim duyulmaktadır. Bazı ülkelerde yüksek büyüme oranlarının kaydedilmesinin etkenlerinden birisi, yüksek nitelikli çalışanların sayısının çok olması ve nitelikli iş gücü azlığının büyümeye engel olarak görülmesidir.

1990 yılları boyunca OECD ülkelerindeki bilgi çalışanlarının (bilgi üreten bilim adamları, mühendisler ve teknisyenler) artışı istihdam kazançlarının neredeyse % 30'una tekabül etmektedir. Ücretler de benzer bir yol izlemiştir. Örneğin ABD'de bilgi çalışanlarının maaşları diğer çalışanlara nazaran çok hızlı artmıştır. 1985-1998 arasında bilgi yoğun çalışan iş gücünün reel ücretleri ABD genel ücret ortalamasının (% 5.3) çok üzerinde gerçekleşmiştir. Bu dönemde mal üreten meslek sahipleri reel gelirlerinin % 2.5'ünü kaybetmişlerdir. Eğitimin iktisadi büyümeye değişik etkilerine sonuç olarak yetişkin nüfusun bir yıl fazladan aldığı eğitimin üretime uzun vadeli etkisi OECD bölgesinde % 6 civarındadır.¹⁶

III. Eğitimin Küreselleşmesinin Neden ve Etkileri

Ekonomik küreselleşmenin doğal bir sonucu olarak günümüzde, malların, hizmetlerin ve bilginin uluslararası ticareti artık önceden belki de hiç olmadığı kadar büyük bir hız kazanmış durumdadır. Bu küresel ekonomik entegrasyon, insanlardan dilsel (linguistik) ve kültürel bilgi talep eder ve bu bilgiler de ancak eğitimin bir parçası olarak

edinilebilirler. Öğrenci hareketliliği, teknoloji, iletişim sahasındaki gelişmeler ve bilgi akışındaki hızlanma ve artış yoluyla bir hayli kolaylaşmış olan bir olgudur. Sonuç ise eğitim sistemlerinin büyük bir hızla uluslararasılaşıyor olmasıdır. Bu durumun en iyi göstergeleri program içerikleri ile öğrenci popülasyonları dahilinde yaşanan evrimsel değişimlerdir. Günümüzde başta gelişmiş ülkeler olmak üzere bir çok ülkenin, çeşitli uluslardan öğrencileri eğitim sistemleri içine aldığı, barındırdığı ve eğitim programlarında buna paralel olarak farklılaşmakta olduğu görülmektedir. Dünya ticaretinin entegrasyonu, öğrenci hareketliliğini teşvik etmekte ve öğrenciler de, bu süreç dahilinde, kendilerine ev sahipliği yapan ülkenin kültürel ve sosyal yapısı içinde yaşamakta, böylece hem kendi ülkeleri hem de ev sahibi ülkelerin elçileri haline gelmektedirler.

Eğitimin küreselleşmesini ve etkilerini birçok endüstrileşmiş ülke tarafından kullanılan belirgin bir ulusal politikada görmekteyiz ki, bu da; özellikle yüksek eğitimin uluslararasılaştırılmasıdır. Özellikle ABD, İngiltere, Avustralya ve Kanada da bu sağlanmış durumdadır. Bu durum birkaç şekilde oluşmuştur; bu ülkelerde okuyan yabancı öğrencilerin artması ve gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler üniversiteleri arasındaki kurumsal işbirliği.¹⁷ Yüksek eğitimin hızla uluslararasılaşmasının birçok sebebi vardır: İlk olarak, gelişmiş ülkeler "bilginin" çok değerli bir varlık olduğunu ve "bilgi kaynakları veya sistemini" pazarlayarak, iyi bir ihracat kazancı getirecek bir ticaret haline dönüştürebileceklerini fark etmişlerdir. Bu bazı gelişmiş sanayi ekonomilerindeki eğitime ait ihracatların artmasına sebep olmuştur. Örneğin, 1997'de İngiltere'deki eğitim ihracatının değeri 9 milyar pound sterlin, 1996'da Avustralya'da 2 milyar \$ ve 1998'de ABD'de 11.7 milyar \$'dır. İkinci olarak, gelişmekte olan ülkelerdeki insanlar çoğunlukla batıda aldıkları dereceleri daha endüstrileşmiş ülkelerde çalışabilmek için bilet gibi görüyorlar. Üçüncüsü ise, iş eğitimi ve nitelikleri ve bu niteliklere itibar edilmesi kendi iç eğitim sistemlerini kurmuş olan özel işverenler tarafından belirlenmeye başladı. Örneğin; Microsoft. Özellikle IT profesyonellerin eğitilmesi bu kategoriye giriyor ve bazı büyük şirketlerin verdiği sertifikalar üniversite derecelerinden daha değerli

¹⁶ A.e., s. 174-175.

¹⁷ Robyn Iredale, "The Migration of Professionals: Theories and Typologies", International Migration, Vol. 39, No. 5, 2001, s. 7-26.

olarak görülüyor. Dördüncü olarak da, eğitimin hormonize edilmesi meslekler için daha uluslararası nitelik ve çerçeve kazandırıyor, sağlıyor. Mesleklerin uluslararasılaşması da genellikle, ulusal standartlar ve düzenlemelerden uzaklaşarak, uluslararası standartlar ve prosedürlere ulaşmayı ifade etmektedir.¹⁸

Son birkaç yılda pek çok OECD ülkesine yaşanan sürdürülebilir ekonomik gelişme ve enformasyon ekonomisindeki gelişme, bilim ve teknolojiye insan kaynağının göç etme oranında büyük bir artış olmasına neden olmuştur. Bazı üye ülkeler, iş gücü kıtlığı çektikleri sektörlerde eleman sağlamak için öğrenciler de dahil olmak üzere vasıflı, yüksek vasıflı yabancıları kendilerin çekebilmek için göç yasalarını bir hayli esnetmişlerdir.¹⁹ Avrupa Birliği (EU-European Union), "Bolonya Eğitim Beyanatı"na göre, birlik içindeki öğrenci hareketliliğini teşvik etmek üzere, üye devletler arasındaki eğitim sertifika ve vasıflandırma sistemlerini uyumlu hale getirecek çalışmalarda bulunmaktadır. Finlandiya, hükümet Asyalı öğrencilerde dahil olmak üzere tüm yabancı öğrencileri ülkeye çekecek bir takım politikalar geliştirmekte ve uygulamaktadır. Fransa, 1998 yılında kurduğu EduFrance adlı ajans çalışmalarını özellikle Asya ve Latin Amerika'dan daha fazla öğrenciyi ülkeye çekmektedir. Japonya, cazip burslar sağlamak sureti ile, yabancı öğrenci sayısını iki katına çıkarmayı hedeflemektedir. İngiltere, 1999 yılında hükümet, yüksek öğrenimdeki uluslararası öğrenci sayısını 198.000'den 248.000'e çıkarmayı hedefleyen kampanya başlatmış ve hedefi yükselterek sürdürmektedir. Bu stratejinin temelini ise; teşvik ve pazarlama kampanyaları, yabancı öğrenciler için yeni vize prosedürleri ve istihdam kuralları, yüksek başarı kaydeden ve başarılı olanlar için özel burs imkânları oluşturmaktadır.²⁰ Uluslararası öğrenci hareketliliğinden pay almak veya payını artırmak için ülkelerin yapmış oldukları bunlara benzer bazı etkili çalışmaları, uygulamaları ABD, İrlanda, Almanya, Kanada, Avustralya ülkelerinde de görmemiz mümkündür.

¹⁸ M. Phillips, C. Stahl, "International Trade in Higher Education Services in the Asia Pacific Region: Trends and Issues", CAPSRANS Working Paper, 2000, s. 3-4 & Stahl, a.g.e., s. 6-13.

¹⁹ Karina Tremblay, "Student Mobility Between and Towards OECD Countries: A Comparative Analysis", International Mobility of the Highly Skilled, OECD Proceedings 2002, Paris, s. 39.

²⁰ Dominique Guellec, Mario Cervantes, "International Mobility of Highly Skilled Workers: From Statistical Analysis to Policy Formulation", International Mobility of the Highly Skilled, Paris: OECD Proceedings, 2002, s. 84.

Önce gelişmiş ülkeler olmak üzere dünyanın birçok ülkesinde, iyi eğitim görmüş, nitelikli bireylerin verimliliği artırması, eğitimin ekonomik büyüme, kalkınma ile ilişkisi ve bunda nitelikli insan ögesinin etkisi, teknolojilerin geliştirilmesi, verimli kullanılması, yeni teknolojilerin yerleştirilmesi doğru yetenek, bilgi ve becerilere sahip insan gücüne gereksinimin artması insan kaynağının gerekli şekilde yetiştirilmesi, emeğin niteliğinin yükseltilmesi bunun önemini artırmıştır. Tüm bunları sağlayacak olan eğitim-öğretim sistemleri, yatırım, program içerikleri, Ar-Ge çalışmaları vb. nitelik ve nicelik yönünden gelişerek gündeme gelmiştir.

Eğitimin artan önemi ile yükselen talep ve bunu karşılamak, eğitim hizmetleri ticaretinden daha yüksek pay almak çabası ile uluslararası alanda oluşup artan rekabete küreselleşme ve teknolojik değişimin etki ve sonuçları da eklenince eğitim-öğretimde, özellikle yüksek öğrenimde uluslararası öğrenci hareketliliği canlanmıştır.

Özellikle yüksek öğrenimde, küresel yetenekli insan havuzuna öğrencileri çeken unsurlar kısaca şöyle belirtilebilir:

Geçici göçe insanları iten temel unsur, eğitimsel fırsatlardır (özellikle yüksek öğrenimde lisans, yüksek lisans ve doktora alanlarındaki eğitim fırsatlarıdır). Ya da geçici göçmen kişi, uluslararası deneyim kazanmak istemiş veya diller öğrenmek istemiş olabilir. Dünya üzerindeki en iyi öğrenciler, dünyanın neresinden olurlarsa olsunlar en iyi üniversitelere gitmeyi tercih ederler. Dolayısıyla da, yükseköğretim sistemlerindeki kalite farklılıkları unsuru; potansiyel yüksek vasıflı işçilerin uluslararası hareketliliğinde bir diğer sebebidir. Yabancı araştırmacılar, bilim adamları için ise; çalışma koşulları yani genç araştırmacılara sunulan özerklik (kıdemli araştırmacıların kaynakları yönlendirdikleri ve projeleri seçtikleri son derece hiyerarşik sistemler göz önüne alındığında) ve araştırmalara ayrılan kaynaklar (yani finansal destek, ekipman, insan gücü gibi) son derece büyük önem arz etmektedir.²¹

Gönderici ülkelerdeki akademik istihdamın önündeki engeller, mesela kadro yokluğu gibi ise bir başka "itici" faktör olup; bu engellere gelişmiş ülkeler dahilinde de rastlanabilmektedir. Bazı bütçe kısıtlamaları nedeniyle Avrupa ülkelerindeki pek çok yükseköğretim

²¹ Guellec, Cervantes, a.g.e., s. 82.

kurumundaki kadroların dondurulmuş olması, Kanada’da, akademik istihdamdaki kısıtlı fırsatlar ve düşük araştırma bütçeleri, Fransa’da ise; kamu sektöründeki kısıtlı istihdam fırsatları ile doktora derecesine sahip bilim ve teknoloji personeli için duyulan zayıf endüstriyel talep, pek çok ülkedeki doktora mezununu dışarıya “itmek”te, genç araştırmacıların göç etmelerinin arkasında yatan olası bir “İtme Faktörü” olarak dile getirilmiş sebeplerdendir.²²

Öğrencilerin uluslararası göçü üzerinde sadece eğitim kalitesi ve araştırma kalitesi gibi faktörler değil; aynı zamanda finansal desteğe ulaşma fırsatları gibi faktörler de etkilidir. ABD deneyimi göstermiştir ki; akademik araştırmalar için finansal destek sağlayabilme fırsatları önemli bir “çekme” faktörüdür. 1996 yılında, ABD üniversitelerindeki 10.000 yabancı doktora öğrencisinin % 75’i, öğrenim ve araştırmalarının temel finansal destek sağlayıcısı olarak üniversitelerini göstermişlerdir.²³

Yabancı öğrencilerin kendi ülkelerine taşıyacakları faydalar düşünüldüğünde öğrenci mobilitesine neden olan faktörler incelenmelidir. Öğrenci hareketliliği pek çok itici ve çekici faktörle bağlantılandırılabilir. Bu etkenler, dil engeli, belli enstitü ve programların akademik durumu, programların akademik derece edinme anlamında esnekliği, ülkedeki yüksek eğitim sağlamadaki kısıtlamalar, ülkedeki üniversite kabul politikalarındaki engeller, finansal olarak çekici koşullar ve eğitim ücretleri olarak sıralanabilir. Bu etkenler aynı zamanda ülkeler arasındaki coğrafi ve tarihi bağı, gelecekteki iş imkânlarını, kültürel ortamı ve kendi ülkesi ile yabancı ülke kurumları arasındaki kredi transfer politikalarını ve programların esnekliğini yansıtmaktadır.²⁴

Öğrencilerin yurt dışında eğitim-öğretim kararını, daha çok yurt içi eğitimin-öğretim ile yurt dışındaki eğitim-öğretim ve sonrasında beklenen faydalara karşı maliyetin, parasal ve parasal olmayan getirilerin karşılaştırılması belirler.

²² Daniel Martinelli, “A Brain Drain Among Young Ph. Ds: Mirage or Reality?”, International Mobility of the Highly Skilled, Paris: OECD Proceedings, 2002, s. 125.

²³ National Science Foundation, “International Mobility of Scientists and Engineers to the United States: Brain Drain or Brain Circulation?”, Issue Brief, 1998, No. 98-316, s. 109.

²⁴ OECD, Education at a Glance, a.g.e., s. 278., Sami Mahroum, “Highly-Skilled Globetrotters”, Mobilising Human Resources for Innovation, Proceeding of the OECD Workshop on Science and Technology Labour Markets, Paris: OECD Publications, 1999, s. 213.

Öğrencilerin, kendi ülkelerine göre kaliteli, kapsamlı eğitim-öğretim programları, geniş çalışma fırsatları ve ülkeleri dışındaki dünyayı daha iyi tanıyıp anlayabilme, uluslararası alanda çalışmak gibi birçok nedenleri vardır. Onların kararları, ülkeler ve kurumlar tarafından etkilenme şekilleri;²⁵ kendi ülkesindeki üniversite ve sonrası eğitim-öğretim imkânı ve çeşitliliği (bazı kurumlardaki sınırlamalar), kursların sağlandığı ülkelerin kullandıkları dil (İngilizce konuşan ülkelerin mukayeseli üstünlüğü olmasının yanında İngilizce konuşmayan bazı ülkelerde yabancı öğrencileri çekmek için İngilizce olan kurslar sağlamaya başlamışlardır), tarihi bağlar kadar önemli olan (memleketi ile kalacağı) ülkelerin kültürel ve coğrafi yakınlığı, kendi vatanından önceden ve şimdi gelmiş öğrencilerin birbirlerine destek olma uygunluğu, eğitim kurumunun ünü ve vereceği eğitimdeki kalitesi, vatanı ile eğitim alacağı ülkeler arasındaki şartların tanınması ve/veya nakledilebilirliği, öğrenim ücretlerini, yaşam maliyetini ve alınabilecek mali yardımların uygunluğunun (kendi ülkesi ile yurt dışındaki ülke) karşılaştırılması, öğrenim görülecek ülkedeki yabancı öğrenciler için sosyal faydalar ve altyapı (sağlık sigortası, konaklama, dil merkezleri, sosyal sigorta hakları vb.), öğrenim görürken ve öğrenimden sonra çalışma imkânları ve öğrenim görmüş öğrencilere karşı göç ve vize politikaları, öğrenim görülecek yerdeki ve ülkesindeki emek piyasası fırsatları, şeklinde sıralanabilir.

Artan sınırlar arası öğrenci akışı ve eğitim programlarına eğitimin “uluslararasılaştırılma”sı denmiştir. Uluslararasılaştırılma işlemi, öğrencilerin diğer ülkelere gitmesiyle veya e-öğrenme teknolojisi aracılığıyla eğitilmesiyle ivme kazanmıştır. Ülkelerin yurt dışındaki eğitim kurumlarına kayıt yaptıran öğrencilerinin sayısı çok hızlı artmaktadır. Aynı zamanda yurt içinde kalmak isteyen öğrenciler içinde hizmet götüren denizaşırı eğitim kurumları da artmaktadır.

Dünya çapında artan bu talep özellikle gelişmekte olan ülkeler tarafından karşılanamayabilir. Ayrıca öğrenciler yurt dışında öğrenim gördükleri takdirde, kültürel zenginleşme, dil kabiliyeti, yüksek nitelik ve şartlar dolayısıyla daha iyi işler bulma gibi avantajlar kazanacaklarını fark etmişlerdir. Azalan seyahat ve iletişim ücretleri de öğrencileri yurt dışına çekmektedir. Hükümetler de kültürel, politik, emek piyasası ve ticari açılardan buna aktif olarak destek vermektedirler.

²⁵ OECD, Education Policy Analysis, Paris: OECD Publications Service, 2002, s. 103.

Eğitim hizmetlerinin uluslararasılaşması ve ticareti özellikle, üniversite eğitimi olmak üzere önemli ölçüde büyümektedir. Öğrencilerin çalışmak için yabancı ülkelere gitmesi yurt dışında işletilen eğitim kurumları ve sınırlar arasından arz edilen internet eğitim hizmetleri (e-eğitim) gibi çeşitli biçimleri vardır. Bu büyüme yeni hizmet şekillerinin ortaya çıkmasıyla da beslenmektedir. Akademik kuruluşların diğer ülkelerde kampus açmaları veya hizmetlerini internet aracılığıyla satma bu şekillerdendir. Aynı zamanda Hizmet Ticaretindeki Genel Anlaşmalar (GATS-General Agreement on Trade in Services) eğitim ticaretindeki engelleri kaldırmaktadır.

Yurt dışında yüz yüze eğitim-öğretim, eğitim ticaretinin en büyük bileşeni olmasına rağmen, eğitimin diğer iki şekli de hızla büyümektedir: Uzaktan eğitim ve ticari sunum. Uzaktan eğitim, öğrenme internet eğitimini (e-eğitim), iletişim araçlarıyla (televizyon, e-posta, uydu, CD-ROM vs.) öğrenmeyi içerir. Ticari sunumun örnekleri de, denizaşırı ülkelerde okuyamayan öğrencilerin talebini karşılamak için kurulmuş dış eğitim kurumları kaynaklı branş üniversiteleri, dil eğitim kurumları ve diğer devlet veya özel sektör eğitim-öğretim kurumları olarak sıralanabilir.

Avustralya bu konuda önemli gelişmeler gösteren ülkedir. 1996'dan 2001'e kadar Avustralyan kurumlarına yapılan kayıtların arasındaki uzaktan eğitim kayıtlarını % 24'ten % 37'e çıkarmıştır. İngiltere'de bu hizmetlerin büyük sağlayıcılarından. 1996-1997 kayıtlarında İngiltere içine 200.000 öğrenci kaydolmuşken bu hizmetlere 140.000 öğrenci kaydolmuştur. Şirketleştirilmiş eğitim kurumları, daha çok kendi işçilerini eğitmek için hedef ülkede kurdukları kurumlardır. Son araştırmalarda Amerika'daki bu hizmetlerin % 42'sini McDonald's ve Motorola sağlamaktadır. Bu kurumlar 1988'de 400 civarında iken 1998'de 1.600'e yükselip dört katına çıkmıştır. Örneğin Microsoft'un müfredatını takip eden ve Microsoft-Sertifikalı eğitimcileri olan uluslararası 1.700 tane Microsoft Sertifikalı Eğitim Merkezleri bulunmaktadır. Bilgi ve İletişim Teknolojileri (ICT-Information and Communication Technology)'de geleneksel yüz yüze eğitimi tamamlayıcı eğitim hizmetleri ile (e-postalar, video konferanslar vb.) tamamlamayı kolaylaştırmaktadır. Bu büyüme kısmen de taleple sağlanmaktadır. Uluslararası eğitim öğrencilerin ufuklarını genişletmek-

te ve kendi ülkelerinde bulamayacakları eğitimi onlara sağlamaktadır. Özellikle, İngilizce konuşulan OECD ülkeleri bu artan talebi karşılayabilecek güçtedir. Eğitim hizmetleri arzının altında yatan sebepler biraz kültürelidir ama daha çok ticaridir çünkü, yabancı öğrenciler önemli gelir kaynaklarıdır.²⁶

OECD ülkelerinde yabancı öğrenci kayıtlarının yüzde artışı, son yıllarda yurt içi öğrencilerin artışından daha çok olmuştur. Bazı OECD ülkelerinde öğrenci ihracatı büyük bir gelir kaynağını temsil etmektedir. Öğrenciler yaşam maliyeti, eğitim ücreti ve seyahat ücretleri ile çok geniş harcamalar yapmaktadır. Bu harcamalar 1998 yılında 30 milyar \$ olarak hesaplanmıştır. Bu harcamaların çoğu öğrenciler ve aileleri tarafından, bazıları da hükümetin ve bazı özel kurumların sübvansiyonları tarafından karşılanmaktadır.²⁷

Yüksek öğrenimin uluslararası boyutuna verilen önem giderek artmaktadır. Bireyler gibi hükümetler de yüksek öğrenimin öğrencilerin ufuklarını geliştirmesini, yabancı dillere, kültürler ve dünya çapındaki iş yöntemlerine olan yatkınlıklarının gelişmesini istemektedir. Öğrencilerin diğer toplum ve dillere ilişkin bilgilerinin artırmalarının bir yolu kendi ülkelerinden farklı bir ülkede yüksek öğrenime devam etmelerinden geçmektedir. Bazı OECD ülkeleri bu öğrenci mobilitisini teşvik için bazı politika ve uygulama yöntemleri geliştirmiştir. Eğitimin uluslararasılaşması yönündeki trend ülkelerin ödemeler dengesinde gittikçe artan bir etkiye sahip olmaktadır ve bazı OECD ülkeleri eğitim ihracında uzmanlaşmayı ödemeler dengesinde göstermektedirler.

Eğitimin uluslararasılaşması, ticaret dengesine yansıyan etkilerinin dışında da pek çok ekonomik etkisi bulunmaktadır. Eğitimin uluslararasılaşması küçük yada az gelişmiş eğitim sistemlerine, eğitim hizmetlerinin maliyet verimliliğini düzenleme imkânı sunmaktadır. Yani, yurt dışında eğitim fırsatları ulusal sisteme göre daha az maliyeti olabilmekte ve ülkeler kısıtlı imkânları ile ölçek ekonomisine ulaşabilecekleri eğitim alanlarına yatırım yapabilmektedir.

²⁶ P. Bennell and T. Pearce, "The Internationalisation of Higher Education: Exporting Education to Developing and Transitional Economics", Institute of Development Studies, Working Paper, Brighton, 1998, s. 49 & G. Mcburnie, C. Ziguas, "The Regulation of Transnational Higher Education in Southeast Asia: Case Studies of Hong Kong, Malaysia and Australia", Higher Education, Vol. 42, 2001, s. 85-105.

²⁷ OECD, Education Policy Analysis, a.g.e., s. 91.

Özellikle yüksek öğretimin uluslararasılaşmasının, ülkeler arasında oluşan rekabet ve bununla oluşan, gelişen nitelik ve nicelik yönündeki etkilerden başka ve üstünde en önemli etkisi, eğitimin uluslararası ticari etkileri ve bu ihracatın ülkeler için çok önem arz etmesi olmuştur. Ülkeler arası öğrenci akışına ve etkilerine önceleri sosyal, kültürel bakılıp değerlendirilirken günümüzde bu bakış, değerlendirme sermaye odaklı hale gelmiştir. Eğitimin uluslararasılaşmasının yarattığı ve çok önemli hale gelen ekonomik etki ve faydalar konusu OECD ve ABD ölçeğinde ele alınıp, öğrenci hareketliliği içinde değerlendirilebilir. Ayrıca, "müşteri olarak değerlendirilebilen yabancı öğrenci potansiyeli eğitim sisteminde kalite artırımına ve diğer ülkelerle rekabeti artıracak program geliştirilmesine sebep olmaktadır. Son olarak da, yabancı öğrenci kabulü teknoloji transferlerini ve kültürler arası iletişimi artırarak gelecek için sosyal bağların kurulmasını sağlamaktadır"²⁸.

A. OECD Ülkelerine ve OECD Ülkelerinden Diğer Ülkelere Yönelik Öğrenci Akışı

Eğitim sistemleri ve eğitimin büyük bir hızla uluslararasılaştığını ve bunun en temel göstergesinin ise öğrenci hareketliliği yani öğrenci popülasyonunda yaşanan değişimin, artışta olduğunu belirtmiştik. Bunu OECD ülkeleri içinde, kronolojik ve karşılaştırmalı olarak inceleyerek görebiliriz.

²⁸ OECD, Education at a Glance, a.g.e., s. 279.

Tablo 1: OECD Ülkelerindeki Yabancı Öğrenciler, 1998 (Toplam kayıtlı her 1000 öğrenci).

	Yabancı Öğrencilerin Payı (A)				Yurt Dışında OECD Ülkelerindeki Öğrenciler (B)		Net Değişkenlik A-B	
	Tüm Ülkeler				Tüm OECD Ülkeleri		OECD Ülkeleri	AB Ülkeleri
	Her 1000 Öğrenci İçin	OECD Ülkesinden %	OECD Ülkesinden Olmayan %	AB Ülkesinden %	Her 1000 Öğrenci İçin	AB Ülkelerindeki Öğrencilerin Yüzde Oranı		
Avustralya	125,9	18,4	81,6	7,7	5,3	37,6	17,9	7,7
Avusturya	114,9	65,6	34,4	50,4	43,9	82,9	31,5	21,5
Belçika	40,1	63,2	36,8	54,1	41,2	82,8	-15,9	-12,4
Kanada	27,9	42,1	57,9	20,6	22,3	18,1	-10,5	1,7
Çek Cum.	18,9	27,6	72,4	23,3	5,1	27,3	0,1	3,0
Danimarka	60,1	42,0	58,0	17,8	31,8	65,8	-6,6	-10,2
Finlandiya	17,3	35,9	64,1	22,3	32,9	83,8	-26,6	-23,7
Fransa	73,0	26,8	73,2	18,7	18,3	67,6	1,3	1,3
Almanya	81,6	56,3	43,7	27,0	22,3	64,0	23,6	7,8
Yunanistan	146,9	88,8
Macaristan	26,1	35,8	64,2	23,0	22,2	77,3	-12,9	-11,2
İzlanda	24,0	81,4	18,6	52,6	285,8	68,0	-266,3	-181,7
İrlanda	48,4	72,3	27,7	49,9	136,2	92,8	-101,2	-102,3
İtalya	12,4	64,5	35,5	60,3	17,6	78,4	-9,6	-6,3
Japonya	14,1	38,3	61,7	1,7	14,0	16,4	-8,7	-2,1
Kore	1,0	31,2	68,8	1,4	26,2	13,5	-25,9	-3,5

EĞİTİMİN KÜRESELLEŞMESİ

Lüksemburg	304,6	84,3	15,7	84,1	1928,5	92,1	-1671,9	-1520,4
Meksika	7,2	24,4
Hollanda	26,6	78,4
Yeni Zelanda	36,7	21,5	78,5	5,9	34,0	9,8	-26,1	-1,2
Norveç	31,6	54,5	45,5	40,8	60,2	69,6	-43,0	-29,0
Polonya	4,6	17,7	82,3	7,1	10,8	81,0	-10,1	-8,4
Portekiz	27,0	86,4
İspanya	16,6	65,7	34,3	57,9	12,8	74,2	-1,8	0,1
İsveç	44,8	63,1	36,9	41,3	43,3	53,6	-15,0	-4,7
İsviçre	159,5	72,7	27,3	65,7	44,7	69,5	71,1	73,7
Türkiye	13,2	8,9	91,1	8,3	28,9	77,9	-27,7	-21,4
İngiltere	108,1	59,8	40,2	45,1	13,5	44,7	51,2	42,7
ABD	32,4	39,0	61,0	9,5	2,0	71,7	10,6	1,6
OECD Basit Ortalama	60,3	47,5	52,5	31,9	107,3	62,0	-82,9	-71,1
OECD Ağırlıklı Ortalama	37,1	43,6	56,4	22,9	15,0	8,6	0,0	-0,7
AB Basit Ortalama	76,8	58,3	41,7	44,1	169,5	75,8	-145,1	-133,9
AB Ağırlıklı Ortalama	59,5	51,9	48,1	35,2	25,5	18,9	2,4	0,0

Kaynak: Karine Tremblay, "Student Mobility Between and Towards OECD Countries: A Comparative Analysis", International Mobility of the Highly Skilled, OECD Proceedings, Paris, 2002, s. 47.

1998 yılında, OECD ülkelerindeki tüm kayıtlı öğrenciler içindeki yabancı öğrenci sayıları ve bunların dağılımları Tablo 1'de yer almaktadır. Buna göre, örneğin Avustralya'da eğitim-öğretim kurumlarına kayıtlı her 1.000 öğrenciden 125.9'u yabancı öğrencidir. Bunların % 18.4'ü OECD ülkelerinden, % 81.6'sı OECD üyesi olmayan ülkelere gelmektedir. Bunlar içinde AB üyesi ülkelere gelenlerin oranı ise % 7.7'dir.

Lüksemburg (% 84.3), İzlanda (% 81.4), İsviçre (% 72.7) ve İrlanda (% 72.3) gibi bazı ülkelerin, OECD üyesi ülkelere yüksek oranda yabancı öğrenci alır iken Türkiye (% 91.1), Polonya (% 82.3), Avustralya (% 81.6) ve Yeni Zelanda (% 78.5) gibi bazı ülkelerin OECD üyesi olmayan ülkelere daha yüksek oranda yabancı öğrenci alması ve aynı şekilde Lüksemburg (% 84.1), İsviçre (% 65.7) ve İtalya (% 60.3) gibi ülkelerin toplam kayıtlı öğrencileri içindeki AB üyesi ülkelere gelen öğrenci yüksek öğrenci oranı dikkat çekmektedir. Buna, yüksek talep gören ülkelerin eğitim-öğretim hizmet kalitesinin yüksekliği, coğrafi konumlarının elverişli ve uygun olması, eğitim-öğretim dili, ülke nüfusunun düşük olması gibi durumların etmen olduğu düşünülebilir.

Ülkelerin nüfusunun azlığı-çokluğu ve verilen hizmetlerin niteliği yabancı ve yerel öğrenci hareketliliğini etkilemekte ve geliştirmektedir. Nüfusu az olan ülkelerdeki öğrenci hareketliliğinin daha yüksek, nüfusu yüksek olan ülkelerdeki hareketliliğin ise daha durağan, düşük olduğu görülmektedir. Örneğin ABD, nüfusu yüksek olmasına karşın öğrenci hareketliliğinin az olarak gözlendiği ülkedir. AB üyesi ülkeler arasındaki öğrenci hareketliliğinin yüksek olması, bu ülkeler arası politikalarda özgürlük ve serbest dolaşım gibi uygulamalar ile açıklanabilir. Coğrafi alanlar arasındaki ulaşım sıkıntısı da bu hareketliliği etkileyen başka bir unsurdur. Birbirine yakın Avrupa ülkelerindeki öğrenciler bu yakınlıktan ve o ülkelerin eğitim-öğretim avantajlarından ve komşu ülkeleriyle olan eğitim programlarından (Socrates, Erasmus vs.) faydalanabilmektedirler.

Burada OECD ülkelerinin aldıkları, kabul ettikleri yabancı öğrenci sayısının yüksekliğine rağmen, göze çarpan gerçek değişikliktir.

Tablo 2: OECD Ülkelerinden Olmayan Öğrencilerin OECD Ülkelerindeki Kayıtları, 1998

Ülkeler	Kayıtlı olan her 1000 öğrencinin sayısı	Bir AB ülkesinde kayıtlı olanların oranı (%)
Arjantin	3,4	47,0
Brezilya	5,3	37,8
Şili	7,9	53,4
Paraguay	31,9	30,7
Peru	6,5	48,0
Uruguay	7,8	46,6
Latin Amerika-Basit Ortalama	10,5	43,9
Çin	13,6	13,1
Endonezya	12,2	13,4
Malezya	118,9	34,9
Tayland	11,4	15,8
Asya-Basit Ortalama	39,0	19,3
Tunus	46,4	87,7
İsrail	31,6	58,0
Zimbabve	48,1	57,1
Afrika-Basit Ortalama	42,0	67,6
Bulgaristan	28,6	59,7
Estonya	26,5	78,9
Letonya	12,0	60,2
Litvanya	17,2	45,2
Romanya	21,5	55,5
Slovenya	22,9	82,9
Orta ve Doğu Avrupa-Basit Ortalama	21,4	63,7

Kaynak: OECD, International Mobility of the Highly Skilled, Paris, 2001, s. 48.

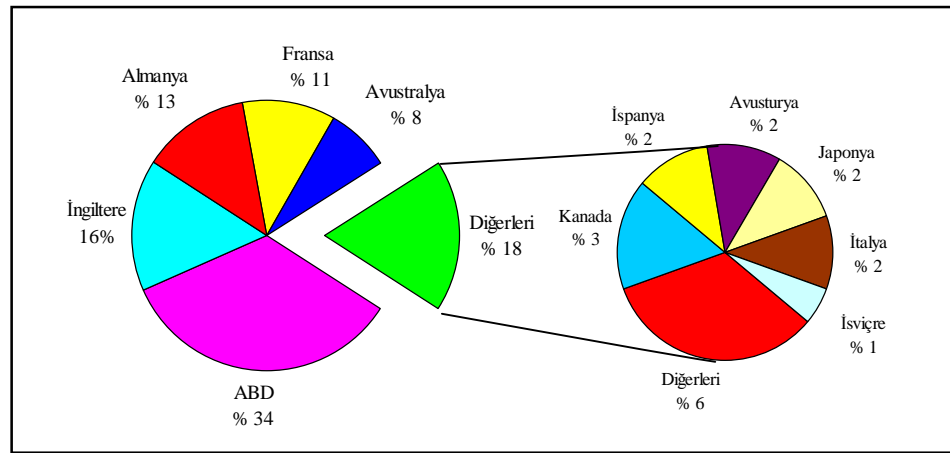
OECD üyesi ülkelere gelmeyen bir OECD üyesi ülkede kayıtlı bulunan öğrenci sayısı ve bu ülkelerin AB ülkelerindeki oranları Tablo 2'de yer almaktadır. Buna göre, Latin Amerika ülkeleri içinde yer alan Paraguay en fazla OECD ülkelere öğrenci gönderen ülke olup OECD

ülkelerindeki kayıtlı 1.000 öğrencinin 31.92'ü Paraguaylıdır. Yine Latin Amerika ülkelerinden Şili ise AB üyesi ülkelerde % 53.4 ile en yüksek öğrencisi bulunan ülkedir. OECD ülkelerine kayıtlı her 1.000 öğrencinin 118.9'u Malezyalı, 48.1'i Zimbabweli ve 28.6'sı ise Bulgaristanlıdır. Bölge basit ortalamalarına göre baktığımızda ise OECD ülkelerinde kaydı bulunan ve OECD üyesi olmayan ülkeler içinde en yüksek sayı 1000 kişi içinde ortalama 42 kişi ile Afrika'dır. AB ülkelerinde en yüksek oranda öğrencisi bulunan bölge ise ortalama % 67.6 ile yine Afrika'dır.

Öğrenci hareketliliğinin dinamikleri söz konusu olunca, 3 yıllık zaman aralığı için şunu söyleyebiliriz; OECD ülkelerindeki öğrenci oranı 1995 ile 1998 arasındaki zaman aralığında % 4.6'lık bir artış kaydetmiştir. Bu da, OECD ülkelerinde eğitimin uluslararasılaşması ve bunun yüksek bir artış içersinde olduğunu göstermektedir.²⁹

1998 yılında, genel olarak dünyada, özel olarak ise OECD ülkeleri içinde en yüksek yabancı öğrenci öğrenci alan belirli OECD ülkeleri Grafik 1'de yer almaktadır.

Grafik 1: En Çok Yabancı Öğrenci Alan Belirli OECD Ülkeleri (1998)

Kaynak: OECD, International Mobility of the Highly Skilled, Paris, 2001, s. 48.

OECD ülkeleri içindeki yabancı öğrencilerin % 34'üne ABD'nin, % 16'sına İngiltere'nin, % 13'üne Almanya'nın, % 11'ine Fransa'nın, % 8'ine Avustralya'nın % 18'lik kısma ise değişen oranlar ile diğer, Kanada, İspanya, Avusturya, Japonya, İtalya ve İsveç'in ev sahipliği yaptığı görülmektedir.

OECD ülkelerine ait eğitim ile ilgili veriler ve yabancı öğrencilerin gittikleri ülkelerin dağılımını coğrafi açıdan analiz eden araştırmalar, bu öğrencilerin % 80'ninin Amerika, İngiltere, Almanya, Fransa ve Avustralya ülkelerini tercih ettiğini ortaya koymaktadır.

Bazı önemli OECD ülkesinde kayıtlı olan yabancı öğrencilerin, geldikleri ülkeler ve toplam stokunun yüzdesine göre sıralanışına baktığımızda bu dağılım, ülkelerin birbirleri ile coğrafi konumları, özellikle tarihleri ve siyasi ilişkilerinin, dillerinin, OECD ve AB üyelikleri ve ev sahipliği yapan ülkelerin yüksek vasıflı göç aldıkları ülkeler bakımından ilişkili olduğunu düşündürmektedir.

Tüm bu verilerden hareketle OECD içindeki ve dışındaki hareketlilik ile ilgili olarak şu tespit ve değerlendirmeleri yapmamız mümkündür³⁰:

OECD dahilindeki iç değişimler baz alındığında, giriş oranları arasında derin farklar olduğu görülür. Mesela Türkiye'ye diğer OECD ülkelerinden gelen yabancı öğrenci oranı yalnızca % 9 (Tablo 1) iken yabancı öğrenci giriş oranı Lüksemburg'da bu oran % 84.3'tür (Tablo 1). Bu konu dahilinde bir takım değerlendirmeler yapılabilir.

OECD'ye yeni katılmış olan Orta Avrupa ülkeleri, OECD ülkelerinden düşük sayıda öğrenci girişi almaktadırlar. Bunun sebebi kurumsal açıdan bu ülkelerin, OECD ülkeleri ile pek benzeşmemeleri ve yine bu ülkelerin, ortalama OECD ekonomik gelişme ortalamasının altında bir ekonomik gelişim oranına sahip olmaları olabilir. Öte taraftan bu ülkeler, diğer Orta Avrupa ülkeleri, Doğu Avrupa ülkeleri ve eski SSCB ülkeleri ile kurumsal açıdan bir hayli benzeşmektedirler.

²⁹ Tremblay, a.g.e., s. 47.

³⁰ Muhittin Sağır, Eğitim ve İnsan Kaynağı Yönünden Türk Beyin Göçü: Geri Dönen Türk Akademisyenler Üzerine Alan Araştırması, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, s. 155-156.

Tablo 3: Seçilen Bazı OECD Ülkelerindeki Yabancı Öğrencilerin Ülkelerine Göre Dağılımı, 1998
(Kayıtlı olan yabancı öğrencilerin toplam stokunun yüzdesi)

Ev Sahibi Ülke	1. Sıra		2. Sıra		3. Sıra		4. Sıra		5. Sıra	
	Ülkeler	%	Ülkeler	%	Ülkeler	%	Ülkeler	%	Ülkeler	%
Avustralya	Malezya	14,7	Singapur	13,4	Hong Kong	12,2	Endonezya	7,2	İngiltere	4,9
Avusturya	İtalya	23,3	Almanya	19,1	Türkiye	4,0	Bulgaristan	3,7	İran	3,3
Kanada	Fransa	10,7	ABD	10,0	Hong Kong	8,2	Çin	7,2	Japonya	4,0
Danimarka	Norveç	10,5	İzlanda	5,7	Almanya	5,3	İsveç	3,9	İran	3,9
Fransa	Fas	11,8	Cezayir	10,9	Almanya	3,5	Tunus	3,4	---	---
Almanya	Türkiye	15,2	İran	5,2	Yunanistan	5,0	Avusturya	4,0	İtalya	4,0
İtalya	Yunanistan	49,1	Almanya	4,4	---	---	---	---	---	---
Japonya	Çin	45,6	Kore	33	Malezya	3,7	---	---	---	---
Yeni Zelanda	Malezya	32,0	Japonya	6,1	Hong Kong	4,9	ABD	4,9	Tayland	4,8
İspanya	Fransa	13,4	Almanya	11,0	İtalya	10,0	İngiltere	8,1	Fas	6,8
İsviçre	Almanya	22,4	İtalya	15,6	Fransa	10,6	İspanya	6,0	---	---
İngiltere	Yunanistan	12,1	Malezya	8,2	İrlanda	7,8	Almanya	6,2	Fransa	6,0
ABD	Çin	9,8	Japonya	9,8	Kore	8,9	Hindistan	7,0	Kanada	4,6

* Tüm yabancı öğrencilerin % 3'ten az olduğu ülkeler alınmamıştır.

Kaynak: OECD, International Mobility of the Highly Skilled, Paris, 2001, s. 48'deki verilerden düzenlenmiştir.

Aynı şekilde, Avustralya, Yeni Zelanda, Kore ve Japonya da diğer OECD ülkelerinden az sayıda öğrenci almaktadırlar. Yine bu da coğrafya etkisi ile açıklanabilir. Coğrafi uzaklık, uzak OECD ülkelerinden (Avrupa, Kuzey Amerika'daki) olan öğrencileri korkutmakta olup tersi bir şekilde, Asyalı öğrencileri cezbetmektedir. Japonya ve Kore için dil bariyeri de ilâve diğer bir faktördür.

Diğer OECD ülkeleri baz alındığında ise ilginç bir durumun varlığı söz konusudur. Yaygın bir eğitim sistemine sahip olan ülkeler (Fransa, ABD ve daha az düzeylerde olmak üzere Kanada, Almaya ve İngiltere), OECD içerisinde düşük miktarlarda öğrenci almaktadırlar. Bunun nedeni, bu ülkelerin karmaşık ve çeşitlilik arz eden eğitim sistemlerinin, OECD dışından olan öğrencilerin daha fazla ilgisini çekiyor olması olabilir. Ayrıca, Britanya ve Fransa'nın durumu dahilinde, bu ülkelerin eski kolonileri ile ilişkileri de göz önüne alınmalıdır.

Son olarak, Avrupa ülkeleri OECD ülkelerinden yüksek miktarlarda öğrenci almaktalar. Bu da coğrafi, kültürel ve bazı durumlarda dil bakımından yakınlık ve benzerlik ile açıklanabilir. Ayrıca, AB üyeleri arasındaki hareketliliği teşvik edici bir takım kurumsal faaliyetler de hesaba katılmalıdır.

Son 20 yılda, OECD ülkelerinde yüksek öğrenim gören yabancı öğrenci sayısı iki katına çıkmış ve 1990'lı yılların sonuna doğru bu ülkelerde, yerli öğrencilerin artışını yaklaşık ikiye katlamıştır. 1995 yılından 1999 yılına yerli öğrencilerdeki artış oranı % 5 iken yabancı öğrencilerin artışı oranı % 9 olmuştur. 1999 yılında OECD ülkelerindeki yabancı öğrenci sayısı 1.5 milyon ve bütün yükseköğretim öğrencileri içindeki oranı da % 4'tür. Bu ortalama düşük oranla birlikte, büyüme ve yabancı öğrenci hacmindeki artış ülkeden ülkeye farklılıklar göstermektedir. Örneğin, Avustralya'daki üniversite öğrencilerinin yedide biri (1/7) deniz aşırı ülkelerdendir. İngiltere'de de 1995-1999 yılları arasında yüksek öğretimde kayıtlı yabancı öğrenci sayısı üçte bir (1/3) oranında artmıştır.³¹

OECD verileri incelendiğinde 1999 yılında OECD ülkelerinde yüksek öğrenime kayıtlı yabancı öğrencilerin dörtte üçüne yakını altı ülkede bulunmaktadır.³² Yüksek öğrenime kayıtlı yabancı öğrencilerin %

³¹ OECD, Education Policy Analysis, a.g.e., s. 93.

³² A.e., s.94.

31'i (451.934 öğrenci) ABD'de, % 15'i (232.538 öğrenci) İngiltere'de, % 12'si (178.195 öğrenci) Almanya'da, % 9'u (130.952 öğrenci) Fransa'da, % 7'si (99.014 öğrenci) Avustralya'da ve % 4'ü (56.552 öğrenci) ise Japonya'da bulunmaktaydı. Fakat dağılım ve eğilim bu ülkeler arasında ve bu ülkeler dışındaki ülkeler arasında ve yıllara göre önemli farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklar Tablo 4'te görülmektedir.

Tablo 4: Belirli OECD Ülkelerinde Yabancı Yükseköğretim Öğrencilerinin Artış Oranları, 1980-1999 (1990=100)

Belirli OECD Ülkeleri	1980		1990		1999	
	Kişi Sayısı	Nispi Oran (Endeks)	Kişi Sayısı	Sabit Oran (Endeks)	Kişi Sayısı	Nispi Oran (Endeks)
Avustralya	8 777	30	28 993	100	99 014	342
Avusturya	11 848	64	18 434	100	29 819	162
Kanada	28 443	81	35 187	100	35 543	101
Fransa	110 763	79	139 963	100	130 952	94
Almanya	57 423	59	97 985	100	178 195	181
Japonya	15 211	39	38 794	100	56 552	146
Yeni Zelanda	2 464	76	3 229	100	6 900	214
İngiltere	56 003	70	80 183	100	232 518	290
ABD	311 882	77	407 518	100	51 934	111
OECD Ortalaması	710 474	71	1 004 522	100	1 477 049	147

Kaynak: UNESCO, The Dakar Framework for Action Education for All: Meeting Our Collective Commitments, Paris, 2000.

Belirli OECD ülkelerinde yüksek öğretimdeki yabancı öğrencilerin, 1980 yılından 1990 ve 1999 yıllarına kadar artış miktarı ve 1990 yılı sabit oran kabul edilerek, öncesi 1980 ve sonrası 1999 yıllarının sabit orana göre nispi artışını Tablo 4'de görmek mümkündür. Tabloda da görüleceği gibi, 1980-1990 yılları arasında düşük olmakla birlikte artış görülmeyle asıl artış ise 1990-1999 yılları arasında olmuştur. Bu dönemde, bu ülkelerin yine hepsinde artış söz konusu iken bazı ülkelerde bu artış iki, üç kat olmuş ve 1990 yılındaki sıralama büyük oranda değişmiştir. 1990'larda yüksek öğretimdeki yabancı öğrenci sayısı Avustralya'da üç kattan daha fazla, İngiltere'de yaklaşık üç kat, Yeni Zelanda'da iki kat kadar ve Almanya, Japonya, Avusturya'da

önemli ölçüde artar iken Kanada, Amerika ve Fransa'da neredeyse sabit kalmıştır. Bu değişiklikler, uluslararası öğrenci hareketliliği için hedef ülkelerin pozisyonlarının neredeyse değiştiğini göstermektedir. Fransa 1980 ile 1999 yılları arasında ikincilikten dördüncülüğe düşmüştür. Bunun gibi bazı büyük ülkelere öğrenci tercihlerinde biraz azalmalar olmuştur.

1995–1999 yılları arasında yabancı öğrencilere ev sahipliği yapan sekiz önemli ülkenin payı % 5 azalmıştır. Uluslararası işletme ve eğitim dilinin İngilizce olmasından faydalanan dört İngilizce konuşan ülkenin (ABD, İngiltere, Kanada, Avustralya) yabancı öğrencilerin yarısını almalarına rağmen (% 54), 1990 yılından sonra paylarında önemli artış olmamıştır. ABD ve Kanada'nın payları azalır iken, İngiltere, Avustralya, İrlanda ve Yeni Zelanda'nın payları artmış veya sabit kalmıştır.³³

Bu eğilimleri anlamak için, yabancı öğrencilerin nerelerden geldiklerine de bakmak gerekir.

OECD ülkelerindeki yabancı öğrencilerin % 57 gibi çoğunluğu OECD ülkeleri dışından gelmektedir. OECD ülkeleri gelişmekte olan ülkelere eğitim hizmetlerinin net ihracatçısıdır ve dünya genelinde yabancı öğrencilerin % 85'ine ev sahipliği yapmaktadır. Yabancı öğrencilerin kaydolduğu ülkeler sıralamasında ilk on ülke arasında sadece 6. sıradaki Rusya Federasyonu OECD üyesi değildir.³⁴

2001 yılında yabancı öğrenciler ve bunların ev sahibi ülkelere göre dağılımları da, eğitim-öğretimin uluslararasılaşması ve yabancı öğrencilerin akışı hakkında önemli veriler göstermektedir.

Tüm dünyada, 2001 yılında 1.65 milyon öğrenci yurt dışında öğrenim görmekteydi. Bunun, 1.54 milyonunu OECD bölgesinde öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır ki rakam, bir önceki seneye göre % 1.5 artmıştır. OECD ülkelerine öğrenci akışı, bir önceki yıla göre sadece % 1.1 artmış iken 1998–2001 yılları arasında bu artış oranı % 16 olmuştur.³⁵

³³ OECD, "The Growth of Cross-Border Education", Education Policy Analysis, Paris: OECD Publications Service, 2002, s. 94.

³⁴ A.e., s. 95.

³⁵ OECD, "Education Database Annex 3", (Çevirimiçi), http://www.oecd.org/document/34/0,2340,en_2649_34515_14152482_1_1_1_1,00.html, 17. 9. 2005.

2001 yılında, belirli OECD ülkelerindeki yabancı öğrenci sayıları ile bunlar içinde OECD ülkelerinden gelenlerin oranları Tablo 5'de, yabancı öğrencilerin ev sahibi bazı ülkelere göre dağılım yüzdeleri ise Grafik 4'te görülmektedir.

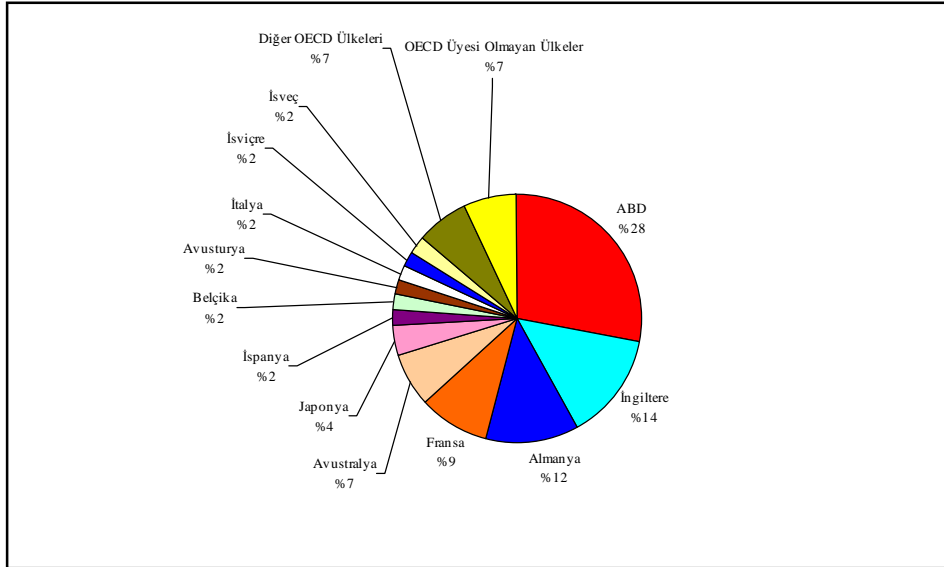
Tablo 5: Belirli OECD Ülkelerindeki Yabancı Öğrenci Sayıları ve OECD Ülkelerinden Gelenlerin Oranları (2001)

Ülkeler	Yabancı Öğrenci Sayıları	OECD Ülkelerinden Gelen Yabancı Öğrenciler (%)
ABD	475 200	37.6
İngiltere	222 900	60.6
Almanya	187 000	53.1
Fransa	137 100	30.2
Avustralya	105 800	22.4
Japonya	59 700	36.1
İspanya	40 700	61.6
Kanada	40 000	42.9
Belçika	38 800	58.7
Avusturya	30 400	70.1
İsviçre	26 000	72.8
İtalya	24 900	46.4
İsveç	20 800	72.3
Türkiye	17 700	9.8
Hollanda	14 000	57.2
Danimarka	12 900	38.2
Portekiz	11 200	25.5
Macaristan	9 900	---
Yeni Zelanda	8 200	29.2
İrlanda	7 400	75.4
Norveç	7 000	56.9
Polonya	6 100	25.2
Çek Cum.	5 700	51.8
Finlandiya	5 600	35.6
Kore	3 400	28.4
Meksika	2 400	---
Slovak Cum.	1 600	41.5
İzlanda	400	82.1
Toplam	1 522 700	43.9

Kaynak: OECD, Trends in International Migration, Paris: OECD Publications Service, 2002, s. 29.

OECD ülkeleri içinde en fazla, sırası ile ABD, İngiltere, Almanya, Fransa ve Avustralya'nın yabancı öğrencilere ev sahipliği yaptıkları görülmektedir. Bunları, azalan sayılar ile diğer OECD ülkeleri izlemektedir. Bu ülkelerdeki yabancı öğrenciler içinde, OECD üyesi ülkelerden gelenlerin oranları % 22.4–% 60.6 aralığında değişmektedir. Demek ki, bu yüzdeler dışında kalan yüzde kadar yabancı öğrenci, OECD üyesi olmayan ülkelere gelmektedir. Bu beş ülkeye, OECD üyesi ülkeleri dışındaki ülkelere gelen yabancı öğrenci oranı ortalaması % 59,22'dir. Bu da, üçüncü dünya ülkelerinden OECD ülkelerine, önemli sayıda yabancı öğrenci akımı olduğunu göstermektedir.

Grafik 2: Yabancı Öğrencilerin Belirli Ev Sahibi Ülkelere Göre Dağılımları (2001)

Kaynak: OECD, "Access to Education Participation and Progression", **Education at a Glance**, Paris: OECD Publications Service, 2003, s. 275

Grafik 2'de görüldüğü gibi, ABD % 28 ile en fazla yabancı öğrenciye ev sahipliği yapar iken onu % 14 ile İngiltere, % 12 ile Almanya takip etmiştir. Fransa ve Avustralya ile birlikte bu beş ev sahibi ülke, yurt dışında öğrenim gören öğrencilerin yaklaşık % 71'ine ev sahipliği yapmıştır. Burada, yabancı öğrencilere ev sahipliği yapan OECD üyesi ülkelerin ve İngilizce konuşulan ülkelerin ağırlığı dikkat çekmektedir.

Bu ülkelerin arasında Fransa ve Almanya'nın tüm öğrenciler arasındaki oranlarını bir yılda % 0.5 artırdıklarını belirtmek gerekmektedir. Avustralya'da bu oran % 0.8 olarak gerçekleşmiş yani ülke, bir yılda 15.000 yeni yabancı öğrenci kabul etmiştir.³⁶

Önceki yıllarda olduğu ve belirttiğimiz gibi, burada da gidilen ülke seçiminde, ülkede konuşulan dilin büyük önem arz etmekte olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, iyi bilinen dillerin konuşulduğu İngiltere, Almanya ve Fransa gibi ülkeler öğrenci çekiminde baş merkezler olmuştur. İngilizce konuşulan Avustralya, İngiltere ve ABD'nin egemenliğinin temel gerekçesi İngilizcenin genel yaygınlığı, geçerliliği yanında, gelen öğrencilerin pek çoğunun kendi ülkelerinde İngilizce öğrenmiş olmasıdır. Bundan etkilenen ülkeler, Finlandiya, Norveç ve İsveç gibi başta kuzey ülkeleri olmak üzere, yabancı öğrencileri çekmek için İngilizce programlar sunmaktadırlar.

OECD'nin 2001 yılı eğitim ile ilgili verilerinde, kendi ülkelerine göre yabancı öğrencilerin yüzdelerine bakıldığında; OECD üyesi olan ve olmayan ülkelerdeki yabancı öğrencilerin en büyük grubunu % 42 ile Asyalılar oluşturmaktadır. Bu grubu % 33 ile Avrupalı öğrenciler, % 11 ile de Afrikalı öğrenciler takip etmektedir. Toplam yabancı öğrencilerin % 41'ini, OECD üyesi ülkelerin vatandaşları oluşturmaktadır. Genele bakıldığında ise, yabancı öğrenci alışverişinde dünya çapında coğrafi bir denge olduğu gözlenmektedir. OECD üyesi ülkelere gelen, OECD üyesi ülke vatandaşı yabancı öğrenciler düşünüldüğünde, Avrupalı ve Asyalı öğrencilerin ağırlığı göze çarpmaktadır. Koreli ve Japon öğrenciler % 4.3 ve % 3.4 ile tüm yabancı öğrenciler arasında en büyük ağırlığı oluşturmaktadırlar. Bu öğrencileri, % 3.3 ile Alman ve Yunan, % 2.9 ile Fransız ve % 2.7 ile Türk öğrenciler takip etmektedirler. Bu ülke vatandaşı öğrenciler tüm öğrencilerin toplam % 20'sini oluşturmaktadır. OECD üyesi olmayan ülkelere gelen öğrencilere bakıldığında ise, % 8 ile Çin en çok dışarıya öğrenci veren ülke konumundadır (% 1.4 ile Hong Kong hariç tutulmuştur). Bu ülkeyi % 3.8 ile Hindistan, % 2.7 ile Fas ve % 1.2 ile Malezya ve Endonezya takip etmektedir. Bir başka % 3.8'lik dilim ise Endonezya, Singapur ve Tayland öğrencileri toplamı olarak Güney Doğu Asya'yı temsil etmektedir.³⁷ Asya ülkelerinin büyük

³⁶ OECD, Education at a Glance, Paris: OECD Publications Service, 2002, s. 274.

³⁷ OECD, "Education Database Annex 3", (Çevirimiçi), http://www.oecd.org/document/34/0,2340,en_2649_34515_14152482_1_1_1_1,00.html, 7.9.2005.

miktarlarda öğrenci gönderiyor olmaları, demografik ölçüler ile açıklanabilir ancak, bu bölge ülkeleri tarafından uygulanmakta olan yurt dışında vasıf edinmeyi teşvik edici aktif politikalarda dikkate alınması gereken başka önemli unsurdur.

Birçok OECD üyesi ülkeler ve OECD üyesi olmayan ülkelerin, 1998 ve 2001 yıllarında toplam yükseköğretime kayıtlı yerli ve yabancı öğrencileri içindeki yabancı öğrencilerin oranları ve değişim oranları Tablo 6'da yer almaktadır.

Tablo 6'ya göre, 2001 yılında, yüksek öğretime kayıtlı tüm öğrencilerin % 13.9'u yabancı öğrencilerdir. Bu oran 1998 yılında % 12.6'dır. Avustralya, yüksek öğretimde, OECD ülkeleri ortalamasında (% 5.3) 2.6 kat fazla kayıtlı yabancı öğrenciye sahiptir. Malezya'da ise bu oran, ortalamanın 0.6'sı kadardır (4. sütun). Avustralya'da, yabancı öğrenci sayısını kayıt altında bulunduran ülkelere gelen yüksek öğrenim seviyesindeki yabancı öğrencilerin, toplam öğrenci sayısına oranı % 6.9'dur (5. sütun). Avustralyalı, yüksek öğrenim gören öğrencilerin % 0.6'sı yabancı öğrencileri kayıt altında bulunduran diğer ülkelerde öğrenim görmektedirler (6. sütun). Net öğrenci sayısı ise (7. sütun), kayıt sistemi kullanan diğer ülkelere gelen yabancı öğrenciler (5. sütun) ile kayıt sistemi kullanan ülkelere giden öğrencileri (6. sütun) ifade etmektedir. Avustralya'da net öğrenci % 6.3'tür.

OECD üyesi ülkelerle karşılaştırıldığında, üye olmayan ülkelerdeki sistemdeki toplam kayıt sayısına yabancı öğrencilerin oranı % 3.4 ile Malezya ve % 2.2 ile Uruguay dışında marjinal seviyelerde kalmaktadır. Bu arada, 1998 verileri kıyaslandığında pek çok OECD ülkesindeki yabancı öğrencilerin eğitim sistemi içindeki payının arttığı gözlemlenmektedir. Bu artış trendi özellikle Almanya, İtalya, İspanya ile Kuzey Ülkeleri ve Orta Avrupa ülkeleri ile Asya-Pasifik ülkelerinde gözlemlenmektedir. Artış endeksi ise 115 ile 173 arasında değişmektedir. Bu trend, özellikle en çok yabancı öğrenciyi ağırlayan ülkelerde, büyüklüklerine göre gözlenmektedir. Avustralya'da endeksin 111, Almanya'da 117 ve Yeni Zelanda'da 170 oranındaki artışı bunun göstergesidir. Bu durum, belirtilen ülkelerin yüksek öğreniminin uluslararasılaşmasındaki paylarının gelecekte çok artacağını göstermektedir.

Tablo 6: Yükseköğretimde Öğrenci Değişimi (2001) (Toplam Öğrenciler İçinde Yabancı Öğrenci Yüzdeleri)

OECD Ülkeleri	Yabancı Öğrencilerin, Yerli ve Yabancı Tüm Öğrencilere Oranı (%)			OECD Referans Bölgesine Göre Yabancı Öğrenci Kabulü Endeksi (Tüm ülkelerde ortalama=100) (4)	Diğer Kayıt Sistemi Kullanan Ülkelerde Öğrenci Değişimi (toplam yüksek öğretim kayıtlarına göre)			Cinsiyete Göre Kayıtlı Yabancı Öğrenci Oranı	
	2001 (1)	1998 (2)	Değişim Endeksi 1998=100 (3)		Kayıt Sistemi Kullanan Diğer Ülkelerden Gelen Yabancı Öğrenciler (5)	Kayıt Sistemi Kullanan Ülkelere Giden Öğrenciler (6)	Net Gelen Öğrenci Sayısı (7)	Erkek % (8)	Kadın % (9)
Avustralya	13.9	12.6	111	2.6	6.9	0.6	6.3	53.1	46.9
Avusturya	12.0	11.5	104	2.2	8.1	4.4	3.8	49.0	51.0
Belçika	10.6	m	m	2.0	5.7	2.8	2.9	50.9	49.1
Kanada	m	2.8	m	m	m	m	m	m	m
Çek Cum.	3.0	1.9	157	0.6	1.7	2.0	-0.3	55.1	44.9
Danimarka	6.5	6.0	109	1.2	2.8	3.2	-0.4	45.3	54.7
Finlandiya	2.2	1.7	130	0.4	0.8	3.5	-2.7	56.9	43.1
Fransa	7.3	7.3	99	1.4	1.7	2.3	-0.6	m	m
Almanya	9.6	8.2	117	1.8	4.7	2.6	2.0	52.2	47.8
Yunanistan	m	m	m	m	m	11.4	m	m	m
Macaristan	3.4	2.6	131	0.6	1.2	2.2	-1.0	56.2	43.8
İzlanda	4.1	2.4	173	0.8	3.3	23.8	-20.5	35.2	64.8
İrlanda	4.9	4.8	102	0.9	4.0	9.2	-5.3	47.7	52.3
İtalya	1.6	1.2	130	0.3	0.2	2.3	-2.0	45.4	54.6
Japonya	1.6	1.4	114	0.3	0.7	1.4	-0.7	54.6	45.4
Kore	0.1	0.1	128	n	n	2.3	-2.2	56.8	43.2
Lüksemburg	m	30.5	m	m	m	228.5	m	m	m
Meksika	0.1	m	m	n	n	0.7	-0.7	m	m
Hollanda	3.3	m	m	0.6	2.0	2.3	-0.3	50.7	49.3

EĞİTİMİN KÜRESELLEŞMESİ

459

Yeni Zelanda	6.2	3.7	170	1.2	2.7	3.5	-0.8	49.6	50.4
Norveç	4.7	3.2	147	0.9	2.3	7.4	-5.1	m	m
Polonya	0.4	0.5	82	0.1	0.1	1.1	-1.0	m	m
Portekiz	m	m	m	m	m	2.8	m	m	m
Slovak Cum.	1.2	m	m	0.2	0.3	6.2	-6.0	61.3	38.7
İspanya	2.2	1.7	131	0.4	1.4	1.4	n	45.0	55.0
İsveç	7.3	4.5	164	1.4	4.4	4.2	0.2	m	m
İsviçre	17.0	15.9	107	3.2	11.8	4.9	6.9	55.9	44.1
Türkiye	1.0	1.3	78	0.2	n	2.8	-2.7	73.1	26.9
İngiltere	10.9	10.8	101	2.0	5.6	1.2	4.4	52.2	47.8
ABD	3.5	3.2	108	0.7	1.7	0.2	1.5	58.1	41.9
OECD Ülkeler Ortalaması	5.3	5.8		1.0	2.8	4.0		52.6	47.4
OECD Üyesi Olmayan Ülkeler									
Arjantin	0.7	m	m	0.1	0.1	1.4	-1.2	m	m
Şili	0.8	m	m	0.1	0.3	1.1	-0.7	m	m
Hindistan	0.1	m	m	n	n	0.7	-0.7	m	m
Endonezya	n	m	m	n	n	1.1	-1.1	m	m
Malezya	3.4	m	m	0.6	1.3	6.0	-4.7	m	m
Filipinler	0.1	m	m	n	n	0.2	-0.2	m	m
Rusya	0.9	m	m	0.2	m	m	m	m	m
Tayland	0.1	m	m	n	n	0.9	-0.9	m	m
Tunus	1.2	m	m	0.2	m	m	m	m	m
Uruguay	2.2	m	m	0.4	m	m	m	m	m

- Endeks, yabancı öğrenci sayısının, toplam kayıtlı öğrenci sayısına oranının OECD ülkeler ortalaması mukayesesi ile hesaplanmıştır. Bununla, yabancı öğrenci oranını, yükseköğretim sisteminin büyüklüğü ile kıyaslamak mümkün olmuştur. Birden büyük bir endeks, OECD ortalamasından büyük yabancı öğrenci girişi olduğunu göstermektedir.
5. ve 7. sütunlardaki rakamlar, tüm dünyadaki öğrenci değişimini değil, sadece OECD üyesi olan ve olmayan ülkelerden, 1. sütun için veri elde edilebilen ülkeleri kapsamaktadır. Veriler, 1. sütun verileriyle kıyaslanamaz.
- Veriler sadece A tipi (Türkiye için İhsans prog.), yükseköğretim ve araştırma programlarını kapsar.
- Ülke ortalamasına Lüksemburg dahil değildir.
m: veri yok, n: değer ya sıfır ya da ihmal edilecek kadar küçüktür.

Kaynak: OECD, Education Policy Analysis, Paris: OECD Publications Service, 2003, s. 281.

Her ne kadar burada ABD, 444.000 yabancı öğrenci ile yurt dışına giden öğrencilerine karşın daha az yabancı öğrenci çekiyor görünse de, diğer ülkelerin öğretim sistemlerinin genişliği göz önüne alındığında, daha fazla yabancı öğrenci ağırlamaktadır. Avustralya, İsviçre ve İngiltere’de yabancı öğrencilerin toplam sisteme oranı % 4.4 ile % 6.9 arasında değişmektedir. Buna karşın İzlanda % 20.5, İrlanda % 5.3, Norveç % 5.1 ve Slovakya % 6 ile yurt dışına en fazla öğrenci gönderen ülkeler olarak belirlenmektedirler.

B. Amerika Birleşik Devletleri’ne ve Amerika Birleşik Devletleri’nden Diğer Ükelere Yönelik Öğrenci Akışı

ABD’nin, tüm dünyada ve OECD ülkeleri içinde geçmiş yıllardan beri çok sayıda yabancı öğrenciye ev sahipliği yapmış olmasıyla özel ve önemli bir yere sahiptir. Günümüzde, eğitimin hızlı bir şekilde uluslararasılaşmasına paralel, var olan ancak son yıllarda tüm dünyadan artan yabancı öğrenci popülasyonundan, gelişmiş birçok ülke içinde ABD, aldığı yüksek sayıdaki yabancı öğrenci sayısı ile dikkat çekmekte ve önemini korumaktadır.

1954 yılından 2002 yılına, ABD’deki uluslararası öğrencilerin sayıları, yıllık değişim oranları ve toplam kayıtlı öğrenci içerisindeki yabancı öğrencilerin oranları Tablo 7’de görülmektedir.

Tablo 7: Yıllara Göre ABD’deki Yabancı Öğrenci Sayıları ve Bunların Toplam Kayıtlılar İçindeki Oranları (%)

Yıllar	Uluslararası Öğrenciler	Yıllık Değişim (%)	Toplam Kayıt	Uluslararası Öğrencilerin Oranı (%)
1954/55	34,232	---	2,499,800	1,4
1959/60	48,486	2,6	3,402,300	1,4
1964/65	82,045	9,7	5,320,000	1,5
1969/70	134,959	11,2	7,978,400	1,7
1974/75	154,580	2,3	10,321,500	1,5
1979/80	286,343	8,5	11,707,000	2,4
1984/85	342,113	0,9	12,467,700	2,7
1985/86	343,777	0,5	12,387,700	2,8
1986/87	349,609	1,7	12,410,500	2,8
1987/88	356,187	1,9	12,808,487	2,8
1988/89	366,354	2,9	13,322,576	2,7
1989/90	386,851	5,6	13,824,592	2,8
1990/91	407,529	5,3	13,975,408	2,9
1991/92	419,585	3,0	14,360,965	2,9
1992/93	438,618	4,5	14,422,975	3,0
1993/94	449,749	2,5	14,473,106	3,1
1994/95	452,653	0,6	14,554,016	3,1
1995/96	453,787	0,3	14,419,252	3,1
1996/97	457,984	0,9	14,286,478	3,1
1997/98	481,280	5,1	13,294,221	3,6
1998/99	490,933	2,0	13,391,401	3,6
1999/00	514,723	4,8	13,584,998	3,8
2000/01	547,867	6,4	14,046,659	3,9
2001/02	582,966	6,4	13,511,149	4,3
2002/03	586,323	0,6	12,853,627	4,6

Kaynak: Institute of International Education, Open Doors: Report on International Educational Exchange 2003, New York, 2004, s. 3.

ABD’de, 1954 yılından 2003 yılına yıllık değişim oranları değişiklik gösterse de her yıl yabancı öğrenci sayısının ve toplam kayıtlı öğrenciler içindeki oranlarının arttığı görülmektedir. Yabancı öğrenci sayısındaki bu artış oranı, 2001–2002 döneminde % 6.4 kadar çıkmış iken 2002–2003 döneminde bu oranın % 0.6 kalması dikkat çekicidir. Bu, 11 Eylül 2001 saldırılarının etkisi olduğunu göstermektedir. Zira, ABD bu olaydan sonra katı vize programı uygulamış ve özellikle Ortadoğu ülkelerinden gelen yabancı öğrenci sayısı bir önceki yıla oranla % 10 azalmıştır. 1954–

1955 döneminde yabancı öğrenci sayısının genel kayıtlılar içindeki oranı % 1.4 iken, 2002–2003 döneminde bunun % 4.6'ya çıktığı görülmektedir. ABD'de 1954 yılından bu yana uluslararası öğrencilerde kesin bir artış olmakla birlikte bunların, tüm kayıtlı öğrenciler içindeki oranı hala % 5'in altındadır. 2002–2003 dönemi itibari ile ABD'de yüksek öğretimde kayıtlı toplam 12.853.627 öğrenciden 586.323'ü yabancı öğrencidir ve bunun toplam kayıtlı öğrenci sayısına oranı da % 4.6'dır. Diğer OECD ülkeleri ile kıyasladığımızda toplam kayıtlı öğrenciler içindeki yabancı öğrenci sayısının oranı düşük kalmakla birlikte, sayı olarak oldukça önemli bir miktardır. Çünkü, 2001 yılında dünyada yabancı öğrenci sayısı 1.65 milyon, bunun 1.54 milyonu OECD ülkelerinde eğitim-öğretim görüyor iken, aynı yıl bu yabancı öğrencilerin 582.996'sına ABD ev sahipliği yapmıştır.

ABD'deki yabancı öğrencilerin, geldikleri ülkelerin buldukları bölgelere göre dağılımlarına bakıldığında; 2002–2003 döneminde ABD'de bulunan 586.323 yabancı öğrencilerin; 332.298'inin Asya, 78.001'inin Avrupa ve 68.950'sinin Latin Amerika'dan geldiği görülmektedir. En yüksek öğrenci veren bu üç bölgeyi sırası ile Afrika (40.193), Ortadoğu (34.803) ve Okyanusya (4.811) takip etmektedir.³⁸

Ülkelerin coğrafi konumları, nüfusları, eğitim-öğretim dilleri, tarihi, kültürel ve politik ilişki ve yakınlıklar, terk edilen ülkelerin eğitim-öğretim programları, nitelikleri ve ücretleri gibi nedenlerle, OECD ülkelerinde olduğu gibi ABD'deki yabancı öğrencilerin ana vatanları bakımından belli bölgelerde yoğunluk görülmekte, dikkat çekmektedir.

ABD'de en çok öğrencisi bulunan 20 ülke ve tüm yabancı öğrenciler içindeki oranları Tablo 8'de görülmektedir.

³⁸ Institute of International Education, Open Doors: Report on International Educational Exchange 2003, New York, 2004, s. 26–35.

Tablo 8: ABD'de Dönemlere Göre En Çok Öğrencisi Bulunan Yirmi Ülke ve Tüm Yabancı Öğrenciler İçindeki Oranları (%)

Sıralama	Ülkeler	2001/02	2002/03	Değişim %	Toplam Yabancı Öğrenciler İçindeki Yüzdesi
1	Hindistan	66 836	74 603	11,6	12,7
2	Çin	63 211	64 757	2,4	11,0
3	Kore	49 046	51 519	5,0	8,8
4	Japonya	46 810	45 960	-1,8	7,8
5	Tayvan	28 930	28 017	-3,2	4,8
6	Kanada	26 514	26 513	0,0	4,5
7	Meksika	12 518	12 801	2,3	2,2
8	Türkiye	12 091	11 601	-4,1	2,0
9	Endonezya	11 614	10 432	-10,2	1,8
10	Tayland	11 606	9 982	-14,0	1,7
11	Almanya	9 613	9 302	-3,2	1,6
12	Brezilya	8 972	8 388	-6,5	1,4
13	İngiltere	8 414	8 326	-1,0	1,4
14	Pakistan	8 644	8 123	-6,0	1,4
15	Hong Kong	7 757	8 076	4,1	1,4
16	Kenya	7 097	7 862	10,8	1,3
17	Kolombiya	8 068	7 771	-3,7	1,3
18	Fransa	7 401	7 223	-2,4	1,2
19	Malezya	7 395	6 595	-10,8	1,1
20	Rusya Federasyonu	6 643	6 238	-6,1	1,1
Dünya Genelinde Toplam		582 966	586 323	0,6	70,0 (ABD'deki tüm yabancı öğrenciler içindeki toplam %)

Kaynak: Institute of International Education, Open Doors: Report on International Educational Exchange 2003, New York, 2004, s. 8'deki veriler doğrultusunda düzenlenmiştir.

Tablo 8, ABD’de en çok öğrencisi bulunan ve tüm yabancı öğrencilerin % 12.7–1.1’ini oluşturan yirmi ülkenin verileriyle oluşturulmuştur. 2002–2003 döneminde ABD’deki 586.323 yabancı öğrencinin 74.603’ü Hindistan, 64.750’si Çin, 51.519’u Kore, 45.960’ı Japonya ve 28.017’si Tayvan’dandır. Bu beş ülkenin oranı % 12.7–4.8 arasında olup bu beş ülkeden gelen öğrenciler, ABD’deki tüm yabancı öğrencilerin % 45.1’ini oluşturmaktadır. ABD’de en çok yabancı öğrenci bulunduran 20 ülkenin 10’u Asya’dan ve tüm yabancı öğrenciler içindeki bu on ülkeden gelenlerin oranı ise % 52.50’dir.

ABD’de birçok eyalet ve büyükşehir, bölgesel özelliklerini de kullanarak yaşam maliyeti, verilen eğitim programları ve niteliği, verilen burslar, çalışma imkânları ve mezuniyet sonrası istihdam alan ve imkânları, daha yüksek maaş vb. konularda şehir veya eyalet kapsamındaki yerli ve ülke dışından gelen yabancı öğrencilere, yeteneklere ev sahipliği yapmak için yarışmaktadır. Örneğin 21. yüzyılda Pennsylvania’nın işgücünü daha iyi hazırlamak için başlatılan “beyin kazanımı” girişimiyle bağlantılı olarak çalışmak için bilim ve teknoloji stratejileri (SciTech) ve teknoloji bursu programlarına 8.2 milyar \$ ayrılmıştır. Eğitimleri bu alanlara uygun öğrencilere eyalette kalma şartı ile yılda 3.000 \$ burs verilmektedir.³⁹ ABD’deki yabancı öğrencilerin, belirli büyükşehirlere yerleştikleri ve o bölgede yaşayıp, eğitim aldıkları görülmektedir.

ABD’de eğitim kurumlarına kayıtlı yabancı öğrencilerin, akademik düzeylerine ve en fazla kayıtlı olanların ülkelerine göre dağılımları Tablo 9’da yer almaktadır.

³⁹ Donald F. Smith, J. Paytas, R. Gradeck, S. Weir, J. Krowinski, Shannon McKay, “Plugging the Brain Drain: A Review of Studies and Issues for Attracting and Retaining Talent”, Center for Economic Development, 2 November 2001, s. 10.

Tablo 9: ABD'deki Yabancı Öğrencilerin Akademik Düzeylerine ve Ülkelerine Göre Dağılımları (2002-2003, En Yüksek 20 Ülke Sıralaması)

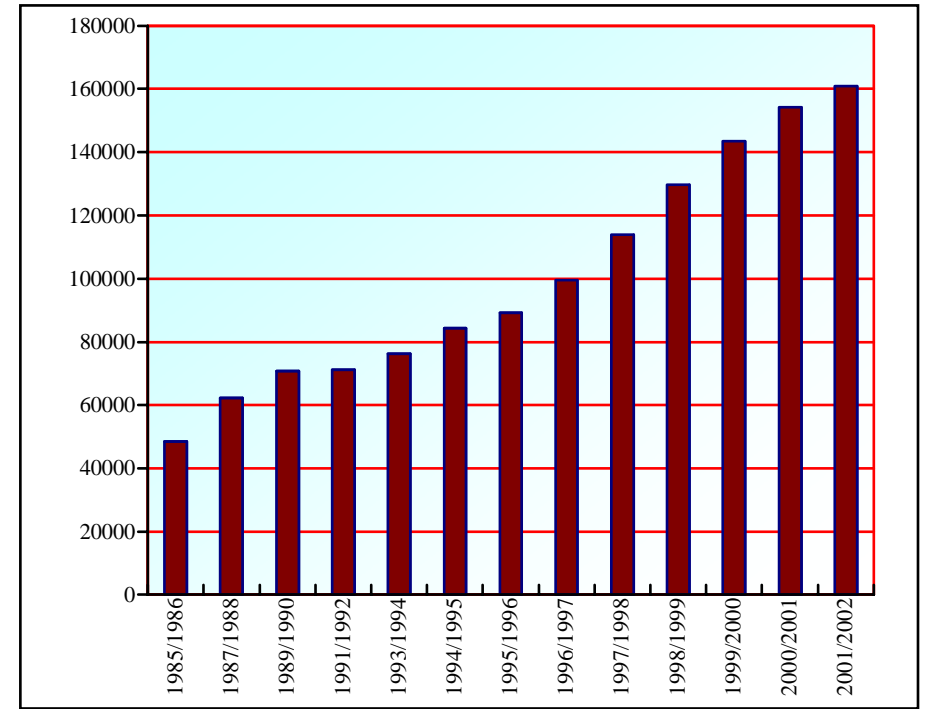
Sıra	Araştırma		Doktora		Yüksek Lis.		Lisans		Ön Lisans		Diğerleri	
	Ülkeler	%	Ülkeler	%	Ülkeler	%	Ülkeler	%	Ülkeler	%	Ülkeler	%
1	Çin	16,2	Hindistan	19,6	Hindistan	11,8	Japonya	10,2	Japonya	16,3	Kore	15,5
2	Hindistan	15,2	Çin	10,5	Japonya	10,2	Kanada	9,5	Kore	8,7	Hindistan	8,4
3	Kore	10,4	Kore	5,9	Çin	6,3	Kore	5,6	Çin	3,9	Kanada	7,7
4	Tayvan	5,0	Japonya	5,4	Tayvan	6,1	Hindistan	4,7	Meksika	3,8	Japonya	7,3
5	Japonya	4,8	Tayvan	4,2	Kore	5,6	Çin	3,1	Tayvan	3,6	Çin	6,7
6	Kanada	4,4	Kanada	3,5	Kanada	4,9	Tayvan	2,7	Hong Kong	3,0	Tayvan	4,7
7	Türkiye	2,3	Tayland	2,3	Meksika	3,7	Jamaika	2,6	Endonezya	2,9	Kenya	1,8
8	Endonezya	1,7	Türkiye	2,0	Kenya	2,2	Bulgaristan	2,3	Hindistan	2,9	Tayland	1,8
9	Almanya	1,7	Kolombiya	1,7	Tayland	2,1	Kenya	2,3	Kolombiya	2,8	Türkiye	1,8
10	Tayland	1,7	Pakistan	1,6	Endonezya	2,0	İngiltere	2,2	Kenya	2,5	Almanya	1,7
11	İngiltere	1,6	Almanya	1,5	Pakistan	2,0	Gana	2,2	Kanada	2,3	Brezilya	1,7
12	Meksika	1,6	Fransa	1,4	Türkiye	1,7	Brezilya	2,0	Brezilya	2,1	Endonezya	1,6
13	Fransa	1,5	Venezuela	1,4	Almanya	1,6	Nepal	1,8	Venezuela	1,7	İngiltere	1,4
14	Brezilya	1,3	Jamaika	1,4	Nijerya	1,5	Almanya	1,8	Pakistan	1,5	Kolombiya	1,3
15	Malezya	1,3	Nijerya	1,3	Kolombiya	1,3	Bahama	1,6	Türkiye	1,4	Meksika	1,2
16	Hong Kong	1,3	Meksika	1,3	Nepal	1,3	Pakistan	1,6	Jamaika	1,3	Filipinler	1,2
17	Singapur	1,1	Brezilya	1,3	İngiltere	1,2	Trinidad & Tobago	1,5	Peru	1,3	İsrail	1,2
18	Pakistan	1,1	Malezya	1,3	Hong Kong	1,2	Rusya Fed.	1,4	Filipinler	1,2	İsveç	1,1
19	Rusya Fed..	1,0	Kenya	1,2	Malezya	1,2	Meksika	1,3	Polonya	1,1	Venezuela	1,1
20	Kolombiya	1,0	S.Arabistan	1,2	Brezilya	1,1	Nijerya	1,3	Rusya Fed.	1,1	Malezya	1,0
TOPLAM (kişi)		242,575	81, 222		108, 678		28,577		96,785		28,485	

Kaynak: Institute of International Education, Open Doors: Report on International Educational Exchange 2003, New York, 2004, s. 41.

Tüm akademik alanlara göre, 2002–2003 döneminde ABD'deki kayıtlı yabancı öğrenciler içinde en fazla öğrencisi bulunan 20 ülkenin toplam içindeki oranlarına göre dağılımına baktığımızda; tüm oranların % 19.6–% 1.0 aralığında değiştiğini, araştırma seviyesinde; Çin (% 16.0), Hindistan (% 15.2) ve Kore (% 10.4), doktora seviyesinde; Hindistan (% 19.6), Çin (% 10.5), ve Kore (% 5.9), yüksek lisans seviyesinde; Hindistan (% 11.8), Japonya (% 10.2) ve Çin (% 6.3), lisans seviyesinde; Japonya (% 10.2), Kanada (% 9.5) ve Kore (% 5.6), ön lisans seviyesinde; Japonya (% 16.3), Kore (% 8.7) ve Çin (% 3.9) ve diğer seviyelerde ise; Kore (% 15.5), Hindistan (% 8.4) ve Kanada (% 7.7) şeklinde ilk üç sırayı paylaştıkları, tüm akademik seviyelerde bu üç ülkenin, ABD'deki tüm yabancı öğrencilerin % 41.8–% 25.3'ünü oluşturduğu, ilk beş ülke ve genel içinde Asya bölgesi ülkelerden gelen yabancı öğrencilerin oranlarının yüksek olduğu ve tüm akademik seviyeler içinde lisans üstü (yüksek lisans ve doktora) eğitim için gelen yabancı öğrenci oranlarının diğer seviyelere göre fazla olduğu görülmektedir.

ABD yıllardır dünyanın hemen her yerinden artan oranlarda yabancı öğrenciye ev sahipliği yapar iken kendi öğrencileri de, yıllara göre yine artan oranlarda eğitim için ülke dışına gitmiştir. ABD'den ülke dışına giden öğrencilerin dönemlere göre sayıları Grafik 3'de, dönemlere, gidilen bölgelere göre dağılım oranları ve yine dönemlere göre toplam sayıları Tablo 10'da yer almaktadır.

Grafik 3: ABD'den Ülke Dışına Eğitim İçin Giden Öğrencilerin Dönemlere Göre Sayıları (1985–2002)

Kaynak: Institute of International Education, Open Doors: Report on International Educational Exchange 2003, New York, 2004, s. 11, 23'teki veriler ile düzenlenmiştir.

ABD'den yurt dışına giden öğrencilerin 1985–1986 döneminden 2001–2002 dönemine kadar, her dönem arttığı ve 1985 yılından 2002 yılına yaklaşık dörde katlandığı görülmektedir.

Tablo 10: ABD'den Ülke Dışına Eğitim-Öğretim İçin Giden Öğrencilerin Dönemlere ve Gidilen Bölgelere Göre Dağılım Oranları (1985-2002)

Gidilen Bölgeler	1985 / 1986	1987 / 1988	1989 / 1990	1991 / 1992	1993 / 1994	1994 / 1995	1995 / 1996	1996 / 1997	1997 / 1998	1998 / 1999	1999 / 2000	2000 / 2001	2001 / 2002
Afrika	1,1	1,2	1,3	1,8	1,9	2,2	2,3	2,6	2,7	2,8	2,8	2,9	2,9
Asya	5,4	6,1	5,0	5,9	6,5	6,4	6,4	6,1	6,0	6,0	6,2	6,0	6,8
Avrupa	79,6	75,4	76,7	71,3	67,4	65,5	64,8	64,5	63,7	62,7	62,4	63,1	62,6
Latin Amerika	7,0	9,2	9,4	12,3	13,4	13,7	15,4	15,3	15,6	15,0	14,0	14,5	14,5
Orta Doğu	4,0	4,7	2,7	2,7	2,8	3,3	2,1	1,9	2,0	2,8	2,9	1,1	0,8
Kuzey Amerika	0,9	1,4	0,8	0,9	0,7	0,7	0,7	0,7	0,9	0,7	0,9	0,7	0,8
Okyanusya	0,9	1,2	1,9	3,1	3,4	4,3	4,4	4,4	4,4	4,9	5,0	6,0	6,8
Çoklu Bölge	1,0	0,8	2,2	2,1	3,8	3,8	4,0	4,6	4,8	5,2	5,8	5,6	4,9
Toplam Öğrenci	48 483	62 341	70 727	71 154	76 302	84 403	89 242	99 448	113 959	129 770	143 590	154 168	160 920

Kaynak: Institute of International Education, Open Doors: Report on International Educational Exchange 2003, New York, 2004, s. 58-60'taki veriler ile düzenlenmiştir.

ABD'den ülke dışına eğitim için giden toplam öğrenci sayısı 1985–1986 döneminde 48.483 iken bu sayı 2001–2002 döneminde yaklaşık dört katına çıkarak 160.920 olmuştur. 1985–1986 döneminden 2001–2002 dönemine gidilen bölgelerin başında, % 79.60–% 62.60 arasında, dönemlere göre yüksek olmamakla birlikte azalan oranlarla Avrupa gelir iken bunu, % 7.0–% 15.6 oranlarıyla Latin Amerika ve % 5.0–% 6.80 oranlarıyla Asya istikrarlı bir şekilde takip etmiştir. Diğer bölgeler değişen oranlar ile ABD'li öğrencilere ev sahipliği yapmıştır.

ABD'den eğitim için ülke dışına giden öğrencilere ev sahipliği yapan önemli 15 ülke sıralaması ve dönemlere göre öğrenci sayıları ve yurt dışındaki öğrenciler içindeki oranları Tablo 11'de yer almaktadır.

Tablo 11: Amerikalı Öğrencilerin Yurt Dışı Eğitimde Yönelindikleri Ülkeler ve Oranları (2000–2002)

Sıra	Gidilen Ülkeler	2000 / 2001	2001 / 2002	Değişim (%)	Ülke Dışındaki Öğrenciler İçindeki %
1	İngiltere	30 289	30 143	-0.5	18.7
2	İspanya	16 016	17 176	7.2	10.7
3	İtalya	16 127	17 169	6.5	10.7
4	Fransa	11 905	12 274	3.1	7.6
5	Avustralya	8 066	9 456	17.2	5.9
6	Meksika	8 360	8 078	-3.4	5.0
7	Almanya	5 116	4 856	-5.1	3.0
8	İrlanda	3 973	4 375	10.1	2.7
9	Çin	2 942	3 911	32.9	2.4
10	Kosta Rika	3 641	3 781	3.8	2.3
11	Japonya	2 618	3 168	21.0	2.0
12	Avusturya	2 396	2 180	-9.0	1.4
13	Yunanistan	1 754	1 856	5.8	1.2
14	Hollanda	1 635	1 676	2.5	1.0
15	Çek Cumhuriyeti	1 273	1 659	30.3	1.0
TOPLAM (Ülke Dışındaki Tüm Öğrenciler)		154 168	160 920	4.4	75.6 (15 ülke)

Kaynak: Institute of International Education, Open Doors: Report on International Educational Exchange 2003, New York, 2004, s. 16.

2001–2002 döneminde ABD'den ülke dışına giden öğrencilerin 30.143 gibi büyük çoğunluğuna İngiltere'nin (% 18.70) ev sahipliği yaptığı ve bunu 17.176 öğrenci ile İspanya (% 10.70), 17.169 öğrenci ile İtalya (% 10.70) ve azalan oranlar ile diğer ülkelerin takip ettiği görülmektedir. Tabloda yer alan 15 ülke ABD'nin yurt dışındaki öğrencilerinin % 75.60'na ev sahipliği yapmıştır. ABD'nin yurt dışında eğitim alan öğrencilerinin daha çok Batı Avrupa'ya yöneldiği, bu ülkelerde yoğunlaşma olduğu görülmektedir. Zira, ABD'nin yurt dışındaki öğrencilerinin 76.762'si (% 47.70), İngiltere, İspanya, İtalya ve Fransa'da eğitim almaktadır. Genel dağılımda da Avrupa özellikle, Batı Avrupa'nın ağırlığı görülmektedir. 15 ülkenin Avustralya, Meksika, Çin, Kosta Rika, Japonya ve Çek Cumhuriyeti dışındaki 9 ülke Avrupa ülkeleridir. Öğrencilerin, geleneksel olmayan, özellikle İngilizce konuşulmayan Çin, Japonya, İspanya, İtalya, Fransa gibi ülkelere yönelmeleri ayrıca Avustralya'nın bir önceki döneme göre % 17.20 artış göstermesi oldukça dikkat çekicidir.

SONUÇ

Eğitimin uluslararasılaşması, ülkeler arasında hızla artan öğrenci akışı ve bunun yarattığı etkiler ve sonuçlar ile artık günümüzde müşteri olarak değerlendirilen yabancı öğrenci potansiyeli, teknoloji transferlerini ve kültürler arası iletişimi artırarak gelecek için sosyal bağların kurulmasını, kuvvetlenmesini sağlamanın ötesinde ülkelerin, eğitim sisteminde kalite artırımına ve diğer ülkelerle rekabeti artıracak programlar geliştirmelerine sebep olmaktadır. Eğitim hizmetlerinin uluslararası piyasadaki büyüklüğü ve büyüme potansiyeli, piyasa payını tutmak veya yükseltmek isteyen devletler ve kurumlar arasındaki artan rekabeti açıklamaktadır. Bu rekabet ülkelerin daha nitelikli eğitim-öğretim sunma, programlarını zenginleştirmenin yanında kişi başı eğitim-öğretim maliyetlerinin düşürülmesine ve yerli ve yabancı öğrencilerden talep edilen, alınan ücretlere de yansımaktadır. Bazı ülkelerde, hükümetler ve kurumlar yabancı öğrenci ticaretini artırmak için açık teşvikler yapmaktadır. Bu stratejiler, ulusal yüksek eğitimin reklamını finanse etmeyi ve yabancı öğrencilere yardımcı olmayı da içerir.

Teknolojik gelişmeler vb. faktörler ile eğitimin küreselleşmesi ve bunun ulusal ve uluslararası ölçekteki temel etkilerini, sonuçlarını ve alanda yaşanan değişimleri kısaca şöyle sıralamak mümkündür:

1. Uluslararası alanda eskiden beri var olan öğrenci hareketliliği, özellikle yüksek öğretimde çok hızlı bir şekilde artmış ve artmaya devam etmektedir.
2. Eğitimin-öğretimin ve eğitim sistemlerinin, büyük bir hızla uluslararasılaşmasının ticari etkisi ve bunun yarattığı ekonomik faydaların ülke ekonomisine katkısının artması.
3. Uluslararası öğrenci akışına önceleri sosyal ve kültürel bakılır iken artık öğrenciler müşteri, söz konusu öğrenci hareketliliği ise sermaye odaklı hale gelip değerlendirilmektedir.
4. Eğitim hizmetlerinin ticarileşmesi ve artan öğrenci akışından pay almak isteyen ülkelerin rekabete girmeleri, eğitim ihracatlarını artırma çabaları.
5. Eğitim hizmetleri ve ticaretinin şekli değişmiş, var olan yüz yüze eğitim-öğretim faaliyetleri artarak sürer iken uzaktan, interaktif şekilde internet ortamında eğitim-öğretim (e-eğitim) şekli etkin olmaya başlamıştır. Böylece birçok ülkede artık öğrenciler ülkelerinden ayrılmadan, bu tür hizmeti sunan ülkeden satın almakta ve uluslararası diplomaya sahip olabilmektedir.
6. Birçok ülke, bu rekabet ortamı içinde eğitim-öğretim programlarını çeşitlendirme, sundukları eğitim-öğretim hizmetlerinin niteliğini artırma ve kişi başına eğitim maliyetlerini düşürme çabasına girmiştir.
7. Yine birçok ülke, eğitim program ve sürelerini yeniden yapılandırmaya başlamış eğitim, yöntem, süreç, yönetim ve etkinliklerinde özellikle bu alanlarda başarılı, gelişmiş ülkeler ile entegre olup uluslararası öğrenci akışından yararlanmak ve daha fazla öğrenciyi kendilerine çekmek için cazip ortam ve imkânlar sunmaya başlamışlardır.
8. Birçok ülke ve eğitim kurumu ülke içi eğitim-öğretimin niteliğini artırmak için çalışmakta, hükümetler eğitim-

- öğretime ayırdıkları payı, yatırımları artırma gayreti göstermektedir. Birçok özel eğitim-öğretim kurumu ise çok yüksek ücretler ödeyerek, ilköğretimin birinci kademesinde hazırlık dahil 3-12 yaş grubuna yönelik PYP-Primary Years Programme, ikinci kademesinde 11-16 yaş grubuna yönelik MYP-Middle Years Programme ve orta öğretimde 16-19 yaş grubuna yönelik olarak hazırlanan Uluslararası Bakalorya Diploma Programı'larını (IB DP-International Baccalaureate Organization's Diploma Programme) uluslararası programları satın almakta ve entegre olmaya çalışmaktadır.
9. Pek çok üniversite ülke dışındaki üniversiteler ile iş birliği içinde ortak faaliyetler ve değişim programları yürütmektedir.
 10. Üniversiteler, ülke dışında çeşitli ülkelerde bürolar açmakta, tanıtım programları düzenlemekte ve böylece hedef kitleye ulaşmaya ve sözkonusu pazardan pay almaya ve/veya artırmaya çalışmaktadırlar. Ayrıca bazı ülkelerde, dil okulları ve eğitim-öğretim kurumları açarak da öğrencilere, ülkelerinde eğitim-öğretim hizmeti vermektedirler. Yine bu kapsamda, birçok ülkede "yurt dışı eğitim-öğretim danışmanlık kurumları"nın açıldığını ve hızla yayıldığı görülmektedir.
 11. Birçok ülke ve üniversite arasında ikili ve çok taraflı işbirlikli program ve anlaşmalar yapılmaktadır. Bu programlar öğrenci ve öğretim üyesi değişimi, ortak eğitsel materyallerin geliştirilmesi, ortak seminer ve konferans düzenlenmesi, ortak ders, modül, kurs ve çok disiplinli etkinliklerin düzenlenmesi gibi çeşitli aktiviteleri içermektedir. Bu programların en kapsamlısı Avrupa Birliği eğitim programlarıdır. Avrupa Birliği Eğitim programları "Socrates", "Leonardo da Vinci" ve "Erasmus" gibi akademik ve mesleki eğitim programlarının yanında "Youth" gibi sosyal amaçlı programları da içermektedir.

Socrates Programı, Avrupa çapında öğrenci ve öğretim üyesi hareketliliği başta olmak üzere, eğitim alanında çeşitli düzeydeki işbirliklerini destekleyen alt programlara sahip ve Erasmus Programı'nın giriş aşamasıdır. Eğitim kurumlarına çok çeşitli imkânlar

sunan diğer bir program olan “Erasmus Programı”nın amacı, Avrupa’da yüksek öğretimin kalitesini arttırmak ve Avrupa boyutunu güçlendirmektir. Erasmus programı belirtilen amaçları, üniversiteler arasında ülkeler arası işbirliğini teşvik ederek, öğrencilerin ve eğitimcilerin Avrupa’da karşılıklı değişimini sağlayarak ve Avrupa Birliği ülkelerindeki çalışmaların ve alınan derecelerin akademik olarak tanınması ve şeffaflığın gelişmesine katkıda bulunarak gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Erasmus programı, üniversitelerin birbirleri ve diğer kurumlar ile yapacakları işbirliklerini de kapsamaktadır.⁴⁰

KAYNAKLAR

- Aykaç, Mustafa, “Globalleşen Dünyada İşgücü Piyasaları”, Çerçeve Dergisi, Mayıs–Temmuz 1995, s. 14, s. 30.
- Ekin, Nusret, Küreselleşme ve Gümrük Birliği (Rekabet Gücüne Sosyal Boyutlu Bir Yaklaşım), İstanbul: İTO Yayınları, 1996.
- Ekin, Nusret, Küresel Bilgi Çağında Eğitim–Verimlilik–İstihdam, İstanbul: İTO Yayınları, 1997.
- Ersel, Birsen, “Bilgi Çağında Çalışma İlişkileri ve Beyin Göçü”, II. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, Bildiriler Kitabı, Kocaeli Üniv. İİBF, İst.: Beta Yayınevi, 2003, s. 711–717.
- Guellec, Dominique; Cervantes, Mario, “International Mobility of Highly Skilled Workers: From Statistical Analysis to Policy Formulation”, International Mobility of the Highly Skilled, Paris: OECD Proceedings, 2002.
- Institute of International Education, Open Doors: Report on International Educational **Exchange 2003**, New York:2004.
- Iredale, Robyn, “The Migration of Professionals: Theories and Typologies”, International Migration, Vol. 39, No. 5, 2001, s. 7–26.
- Karakütük, Kasım, **Öğretim Üyesi ve Bilim İnsanı Yetiştirme**, 2. bs, Ankara: Anı Yayıncılık, 2002.
- Kurtulmuş, Numan, Sanayi Ötesi Dönüşüm, İstanbul: İz Yayıncılık, 1996.
- Mahroum, Sami, “Highly–Skilled Globetrotters”, Mobilising Human Resources for Innovation, Proceeding of the OECD Workshop on Science and Technology Labour Markets, Paris: OECD Publications, 1999.

⁴⁰ YÖK, “AB’nin Eğitim İle İlgili Yürüttüğü Programlar”, (Çevrimiçi), <http://www.yok.gov.tr/egitim/ab/avrupa.htm>, 26.11.2005; Socrates ve Erasmus, (Çevrimiçi), http://europa.eu.int/comm/education/index_en.html, 26.11.2005.

- Martinelli, Daniel, “A Brain Drain Among Young Ph. Ds: Mirage or Reality?”, International Mobility of the Highly Skilled, Paris: OECD Proceedings, 2002.
- Mcburnie, G., Ziguas, C., “The Regulation of Transnational Higher Education in Southeast Asia: Case Studies of Hong Kong, Malaysia and Australia”, Higher Education, Vol. 42, 2001, s. 85–105.
- Mittelman, H. James, “Küreselleşme Sorunu: Kıtılarda Yaşamak” (Çev.: Yavuz Acar), İlim ve Sanat Dergisi, s. 39.
- M. Phillips, C. Stahl, “International Trade in Higher Education Services in the Asia Pacific Region: Trends and Issues”, CAPSRANS Working Paper, 2000.
- National Science Foundation, “International Mobility of Scientists and Engineers to the United States: Brain Drain or Brain Circulation?”, Issue Brief, 1998, No. 98–316.
- OECD, Education and the Economy in a Changing Society, Paris: OECD Publications Service, 1989.
- OECD, Education at a Glance, Paris: OECD Publications Service, 2003.
- OECD, “The Growth of Cross–Border Education”, Education Policy Analysis, Paris: OECD Publications Service, 2002.
- OECD, “Education Database Annex 3”, (Çevrimiçi), http://www.oecd.org/document/34/0,2340,en_2649_34515_14152482_1_1_1,00.html, 17. 9. 2005.
- OECD, “Education Database Annex 3”, (Çevrimiçi), http://www.oecd.org/document/34/0,2340,en_2649_34515_14152482_1_1_1,00.html, 7.9.2005.
- OECD, “The Growth of Cross–Border Education”, Education Policy Analysis, Paris: OECD Publications Service, 2002.
- OECD, International Mobility of the Highly Skilled, Paris: 2001.
- OECD, Trends in International Migration, Paris: OECD Publications Service, 2002.
- OECD, “Access to Education Participation and Progression”, Education at a Glance, Paris: OECD Publications Service, 2003.
- OECD, Education Policy Analysis, Paris: OECD Publications Service, 2003.
- OECD, Education Policy Analysis, Paris: OECD Publications Service, 2002.
- P., Bennell and T. Pearce, “The Internationalisation of Higher Education: Exporting Education to Developing and Transitional Economies”, Institute of Development Studies, Working Paper, Brighton, 1998, s. 49
- Sağrılı, Muhittin, “Eğitim ve İnsan Kaynağı Yönünden Türk Beyin Göçü: Geri Dönen Türk Akademisyenler Üzerine Alan Araştırması”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.

- Smith, F., Donald; Paytas, J.; Gradeck, R.; Weir, S.; Krowinski, J.; McKay, Shannon, "Plugging the Brain Drain: A Review of Studies and Issues for Attracting and Retaining Talent", Center for Economic Development, 2 November 2001, s. 10.
- Tremblay, Karina, "Student Mobility Between and Towards OECD Countries: A Comparative Analysis", International Mobility of the Highly Skilled, OECD Proceedings Paris: 2002.
- Tuna, Yusuf, "Dünyada Globalleşme Eğilimleri ve Dengeler", Çerçeve Dergisi, Mayıs–Temmuz 1995, s. 14.
- UNESCO, The Dakar Framework for Action Education for All: Meeting Our Collective Commitments, Paris, 2000.
- Warner, Malcom, "Globalization Labour Markets and Human Resources in Asia-Pacific Economies: An Overview", The International Journal of Human Resource Management, Vol. 13, No. 3, May 2002.
- YÖK, "AB'nin Eğitim İle İlgili Yürüttüğü Programlar", (Çevrimiçi), <http://www.yok.gov.tr/egitim/ab/avrupa.htm>, 26.11.2005; Socrates ve Erasmus, (Çevrimiçi), http://europa.eu.int/comm/education/index_en.html, 26.11.2005.